

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

P A
2087
A54
1898
MAIN

DE
VITAE PEDESTRI ITALORUM
VETUSTISSIMO

OTTO ALTENBURG

UC-NRLF

\$B 253 172

UNIVERSITY MICROFILMS INTERNATIONAL
SERIALS ACQUISITION
300 NORTH ZEEB RD
ANN ARBOR MI 48106

LIPSIÆ

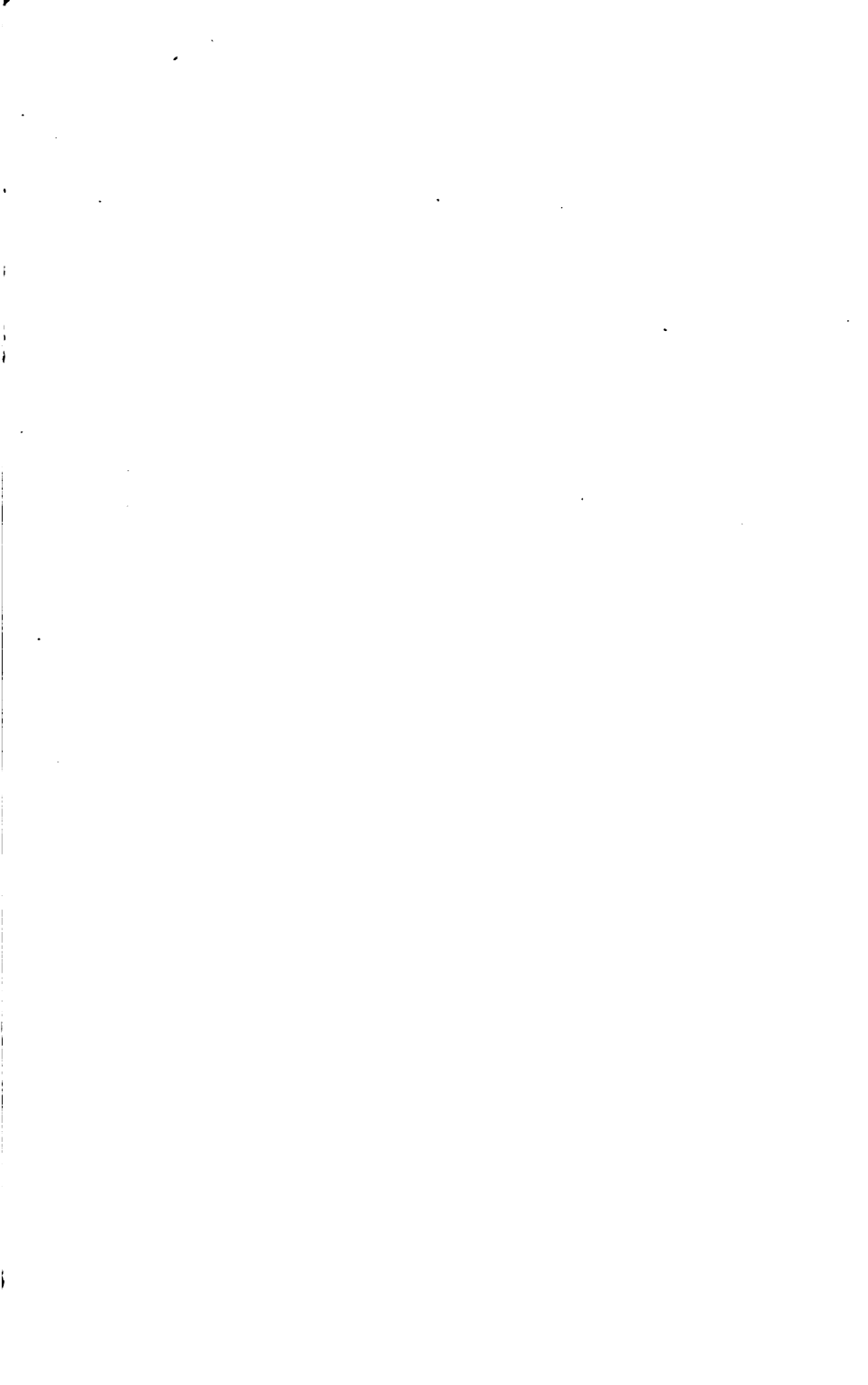
IN ARCHIVE D. G. THURNER

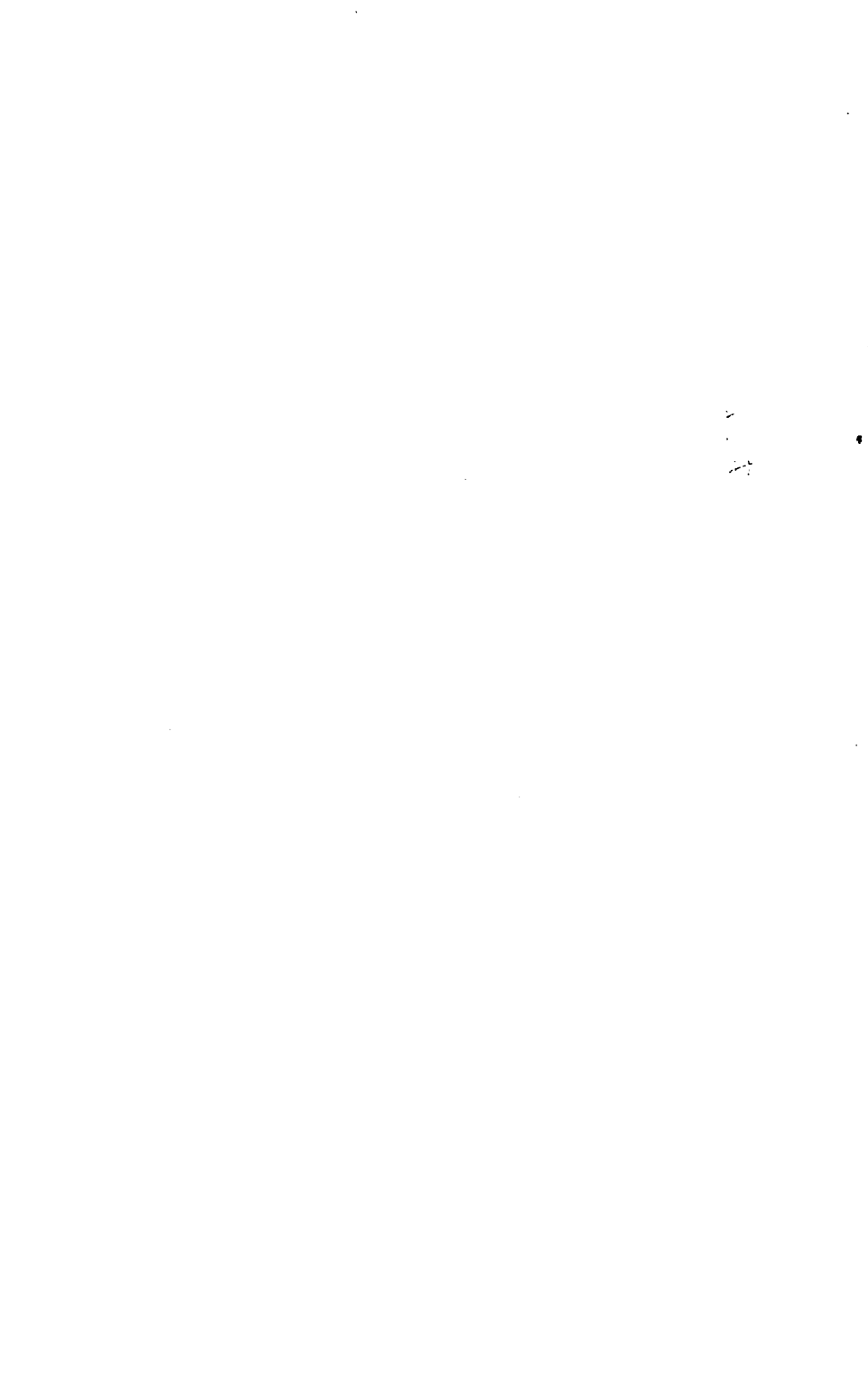
1898

YB00379

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF CALIFORNIA.

Class 759
A466

DE
SERMONE PEDESTRI ITALORUM
VETUSTISSIMO

QUAESIVIT

OTTO ALTENBURG

24

COMMENTATIO EX SUPPLEMENTO VICESIMO QUARTO ANNALIUM PHILOLOGICORUM
SEORSUM EXPRESSA

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI
MDCCCXCVIII

GENERAL

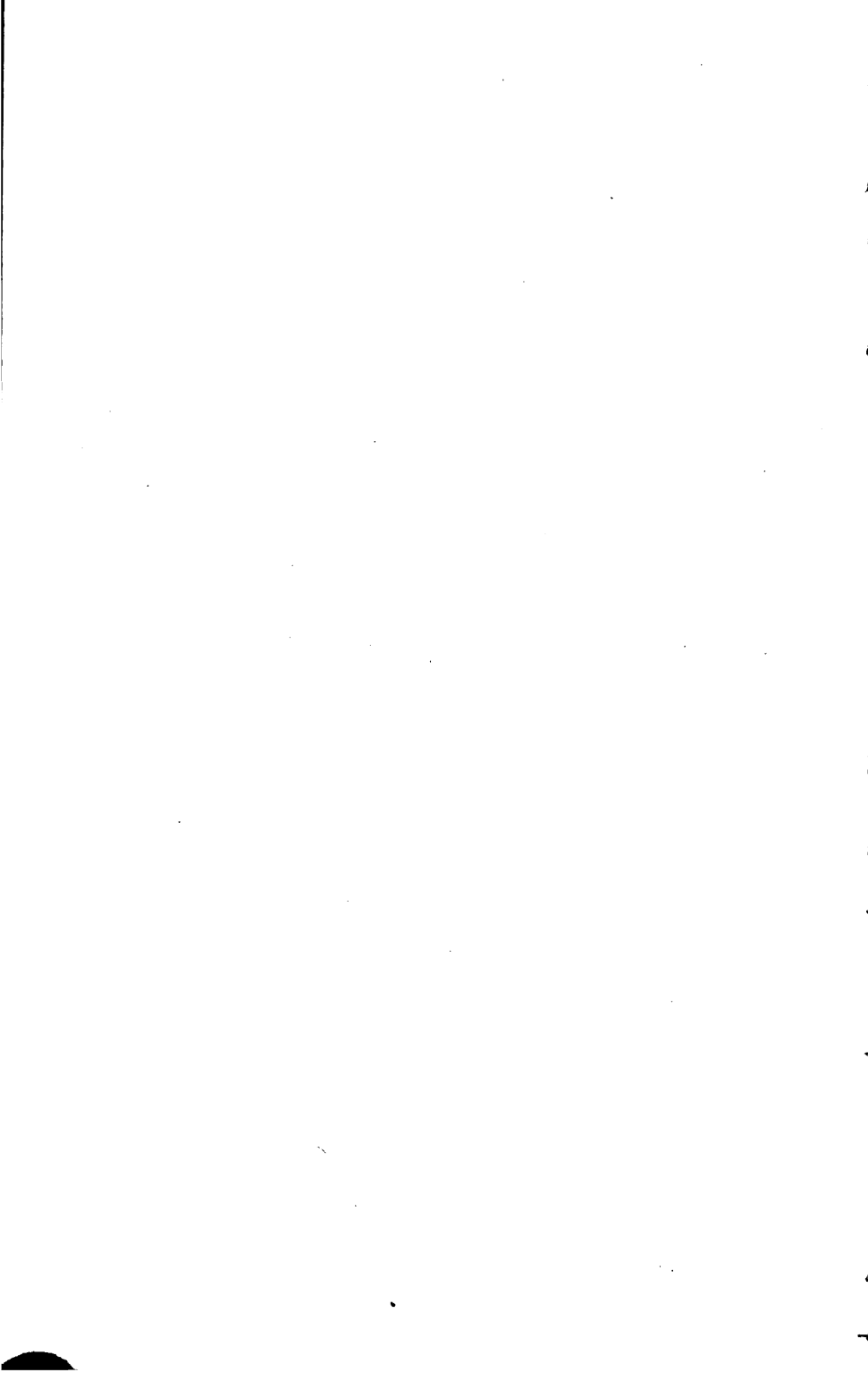
PAGINARUM NUMERI SUNT SUPPLEMENTI VICESIMI QUARTI ANNALIUM
PHILOLOGICORUM

PA2087
A54
1898
MAIN

EDUARDO NORDEN
ALFREDO GERCKE

PIETATIS ERGO.

Praefatio.

Antiquissimam Romanorum linguam contemplantibus semper nobis habenda est ratio, qui eorum tum fuerit cultus quaeve humanitas. Animum autem intendamus ad illa tempora, quibus integritas simplicitasque ut sentiendi cogitandique sic agendi Romanis ipsis fons ac praesidium potentiae, honos ac gloria erat, nobis semper maximae admirationi erit. Versabimur igitur in eo statu, quem pro rerum humanarum progressu primam rerum naturae veritatem nominare solemus, cum praesertim hanc nationem sero peregrinis artibus in graeca ingenii officina educatam esse constet. Ita fit, ut de sermone populi illius aetatis nobis verba facienda sint. Cuius quis dux fuerit et semper futurus sit, vix verbis opus est. Rectissime enim apud Quintilianum inst. or. XII 10, 42 ei qui naturalem loquendi licentiam repetere studebant *antiquissimum quemque maxime secundum naturam dixisse* contendunt. Inde igitur omnia quae illius sermonis propria sunt, expediemus. Ac quantum is ab eruditorum ne dicam doctorum lingua distet, fere unusquisque nostrum scit, quippe cui politus compositusque ex legibus sermo ediscendus fuerit. Ecce leges commemoravi, quae adultae linguae propriae sunt. Leges autem non nisi ex longiore quodam processu rerum gignuntur, cum condiciones rationis alicuius sensim ac pedetemptim augeantur, donec unus frequentiore usu certae formae suam vim afferat. Quicumque talibus sermonis legibus obsequitur, is consilio studet, ut verba inter se aequabiliter et congruenter coniungantur; logicae igitur quam dicunt arti ratio habetur. Atqui omni tali studio sermo priscus eget,¹⁾ cum auctores dum arte nihil efficere volunt, animi tantum motiones sequantur, id quod his quoque Quintiliani verbis docemur inst. or. XII 10, 40 *quibus solum natura sit officium attributum servire sensibus*. His autem sensibus multa ipsis nescientibus moveri, ut qui in verbis pronuntiandis eos sequatur saepe etiam sermoni proprietates illorum invitus attribuat satis videtur constare. Propterea vulgus cum eloquitur natura magis quam arte ductum sermonis legibus inscianter obtemperat. Quae vestigia qui cognoscere atque illustrare volet, ei semper animi natura excutienda erit: sic qui nunc arti grammaticae operam dant, ex eis quae ratione

---

1) cf. W. Schuppe, Grundrifs der Erkenntnistheorie und Logik, Berlin 1894 p. 138 *die Sprache ist ja entstanden, noch ehe ein Bewusstsein von den logischen Beziehungen und Verhältnissen vorhanden war.*

quam aiunt psychologica confirmata sunt, cepere exordium, inter quos mihi quidem Ziemeri libellus cui inscripsit Junggrammatische Streifzüge im Gebiete der Syntax², Colberg 1883 imprimis laudandus est. Ex illa animi natura omnia oriuntur quibus secundum vulgarem scholasticorum artem grammaticam offendimur, attractiones maxime dico constructionesque ad sensum.

Iam si quaerimus Romani prisci aequabilem sermonis structuram non assecuti quid effecerint, Catonis illud ego affero praeceptum M. filio datum (p. 80, 2 Jordan) *rem tene, verba sequentur*. Atque hoc cum gravitate et veritate sentiendi eorum congruit, qui omnem ornatum repudiant. Qua re nostra admiratio nititur, quibus in intimam non solum Romanorum sed gentis italicae naturam introspicere licet, etiamsi aliquando divinatione magis ducimur quam certa demonstrandi ratione. Quicumque igitur veram animae naturam contemplatus gaudio afficitur, is priscorum Italicorum contempletur pietatem, simplicitatem, severitatem, innocentiam, constantiam, dignitatem, contempletur, ut breviter finiam viros italicos. Haec docent illorum res gestae, haec sermo, cf. Cicero Bruti 85, 393 *orationes autem eius (Catonis) ut illis temporibus valde laudo; significant enim formam quamdam ingenii, sed admodum impolitam ac plane rudem*.

Quae etiam Semproni Asellionis fuit opinio: fr. 10 *facta sua spectare oportere, non dicta, si minus facundiosa essent*. Lege etiam Ciceronis verba de oratore II 12, 51 *noster Cato et Pictor et Piso, qui neque tenent, quibus ornentur historia et dum intellegatur, quid dicant, unam dicendi laudem putant esse brevitatem*. Atque ut auctoris tempore paulo inferioris dictum afferam, Quintilianus inst. or. XII 10, 40 haec habet: *adhuc quidam nullam esse naturalem putant eloquentiam, nisi quae sit cotidiano sermone simillima, quo cum amicis, coniugibus, liberis, servis loquamur, contento promere animi voluntatem nihilque arcessiti et elaborati requirente*. Ubicumque igitur animus movetur, ibi linguae concitatio respondet: sic mira illa oritur loquendi abundantia, qua auctores nec cumulare verba nec repetere fugiunt, oritur ut de ceteris taceam, dissoluta illa verborum continuatio. Ex altera autem parte simplicitas in negligentiae formam vertitur. Ita cum prorsus desit subiungendi ratio, impediores illae finguntur structurae, quae ubi maximae sunt, in ingentem sententiarum cumulum molemque crescunt. Quod posteriores Romani ipsi sensere eaque de re saepius verba fecere, cf. Cicero Bruti 16, 33 *cur igitur Lysias et Hyperides amatur, cum penitus ignoretur Cato? antiquior est huius sermo et quaedam horridiora verba, ita enim tum loquebantur*. cf. eiusdem legum I 2, 6 (ed. Vahlen) *Fauni autem aetate coniunctus Antipater paulo inflavit vehementius habuitque vires agrestis ille quidem atque horridas sine nitore ac palaestra*. Similia apud Tacitum et Quintilianum me legere memini. — De arte a priscis neglecta iam Gellius id quod rectum esset vidit: noctium atticarum XI, 13 *in eius (C. Sempronium Gracchum dicit) orationis principio collocata*

verba sunt accuratius modulatusque, quam veterum oratorum consuetudo fert.

Catonis sicut mores ita sermo proprius est, ut asperitate quadam saepenumero legentium animi afficiantur. Commodissime enim de eo Livius XXXVIII, 54 *morte*, inquit, *Africani crevere inimicorum animi, quorum princeps fuit M. Porcius Cato, qui vivo quoque eo adlatrare magnitudinem eius solitus esset.*

Sic in commune quaedam praefatus iam singula quae ad proprium vetustioris Italicorum sermonis habitum illustrandum praeter ceteris mihi videntur esse quam maxime idonea tractabo. Quae quaestiones cum adhuc fere nihil profecerint, quantopere viris doctis cordi sint, principis philologorum Buecheleri verba docent: Umbri-
corum Bonnae 1883 editorum p. 53 *verum enim has syntaxis origines nemo dum plena observatione explicuit.* cf. Norden in Musei Rhenani vol. XXXXVIII (a. 1893) p. 549 *quae nusquam collecta inveniri maxime dolendum est.*

Caput I.

De copia verborum.

Aucta animi commotio (in sententiarum pronuntiatione) verbis duplicatis vel repetitis significatur. Quae ut crescit, ita sermo incitatur. Ratio igitur, quae inter interiorem motionem atque exteriorem effectum intersit, magis ex sensu ipso ac natura quam ex consilio ac voluntate pendet. Quamobrem hanc loquendi consuetudinem in primis apud eos homines invenimus, qui animorum cogitationes ad compositam quandam legem et rationem conformare nondum didicerint, id est, ubicumque neque educatio nec cultus neque artes naturali hominum sensui modum fecere, ut lingua nativa ac simplex cum nativis congruat cogitationibus.

Itaque si quis alium seu gaudio seu dolore commovet seu quid recti bonique ab eo et sentiri et fieri vult, de tali animi motione agitur, veluti in hortationibus, praeceptis, legibus. Ac motio quidem huius modi erit, ut effectus sponte multo vehementior magisque assiduus fiat. — Quae priscorum Italicorum monumentis comprobantur. Multitudo enim verborum, quibus una notio exprimitur, saepe tanta est, ut illa aetate sermo latinus etiam magis vivere ac florere mihi videatur, quam apud optimos adultae linguae auctores.

Saepissime una duobus verbis exprimitur notio, quorum pauca leviter collegit Holtze, syntaxis priscorum scriptorum latinorum usque ad Terentium, Lipsiae 1861, I p. 342.

I. Duorum nominum coacervatio.

271 bis¹⁾ *terminos finisque*. cf. 272. 273. 293, 4, 6 *iudicium iudicatio*. cf. ib. 14. 308, 19 *liberei et immunes*. 308, 15 *bonos probosque*. 311, 21. II, 21 *ius ratumque*. 312, 70 *in aedificatum immolito mve*. 312, 80 *scribae librarei*. *carmen evocationis apud Macrobius sat. III, 9 acceptior probatorque*. ib. *devotas consecratasque*. Cato de a. c. 9, 1²⁾ *locis aquosis umectis*. Claudius Quadrigarius fr. 94³⁾ *pluvia imbri*. Scipio Africanus minor p. 184⁴⁾ *sciens sciente animo tuo*. Varro de lingua latina X, 10⁵⁾ *de omnibus universis*. 70 *plerique haec primo omnes*⁶⁾ . . . *dicebant*. IX, 9 *in oratione in pronuntiando*. de sermone latino apud Gellium XII, 10⁷⁾ *recenti novitate*. — saturarum 245⁸⁾ *purus putus*. cf. 342. 318.

Huc referenda est eorum iteratio, quorum posteriore aetate altera fere pars reliqua est, quod ei notioni consuetudine sua vis tributa erat: 312, 58 *aedium sacrarum*. Varro l. l. VII, 12 *aedes sacras*. Cato de a. c. 141, 3 *bonam salutem*. 112, 1 *ex alto marinam sumito mari* — et quamquam iam *mari* dixit, tamen sequitur *aquam marinam*. 2, 2 *tempestates malae*. cf. 39, 1. 95, 2 *sub divo caelo*.

Itaque columnae rostratae (391 Schneider) sine dubio priscum dicendi morem affectant: *navebos marid. clases navales. in alto marid.*

Fortasse huc referendum est tabulae Iguvinae VI A 6 *stahmei stahmeitei*, quocum Buecheler l. c. p. 45 optime comparat: *pater patrus, augurium augustum, ius iurandum*.

Praeterea comparo 293, 38 *palam apud forum*. ib. 65, 66. 293, 72 *quod sine malo pegulatu fiat*.

II. Duorum adverbiorum vel coniunctionum.

XII tabularum⁹⁾. III, 2 *post deinde*. Sempronius Asellio fr. 1 *tantum modo*. fr. 6 *tum eo tempore*. 293, 13 *quo minus setiusve*. 312, 57 *interdiu post solem ortum*. 307 II 33 *item tantumdem*. 311, 46 *ob cam rem aut eo nomine*. Cato de a. c. 88, 1 *in die cotidie*. 292, 13 *siremps lex esto quasei sei*. cf. 293, 42, 73. 302, 5. 307, 40. II 1. 310, 14. 311 II 11, 40 *siremps . . . atque utei*,

1) Numeri soli semper inscriptionum sunt, quos adhibuit E. Schneider dialecti latinae praeae et faliscae exempla selecta Lipsiae 1886.

2) ed. H. Keil cum commentario Lipsiae 1884. 1894.

3) historicorum romanorum fragmenta rec. H. Peter, Lipsiae 1883.

4) oratorum romanorum fragmenta collegit H. Meyer, Turici 1842.

5) ed. A. Spengel, Berol. 1885.

6) cf. Plauti Trinummi v. 29 ita plerique omnes iam sunt intermortui.

7) ed. Hertz, Lipsiae 1853.

8) ed. Buecheler in Petroni saturis³, Berol. 1882.

9) legis reliquiae ed. R. Schoell, Lipsiae 1866.

cf. 295, 72. Varro l. l. V, 112 *itaque propter hoc*. cf. rerum rusticarum. I 2, 19 *itaque propterea*. 8, 7 *itaque ideo*. l. l. V, 42 *post tum*. id. VI, 87. cf. VIII, 25. VII, 2 *fecundius poemata ferrent fructum*. Ex Varrone sine dubio hausit Gellius III, 10 *post deinde*, praesertim cum verba faciat de illius imaginibus.

Ad eandem rationem hoc quoque pertinet 293, 37 *nisei sei*. cf. 311, 50. Cato de a. c. 138. Varro l. l. veluti V, 166. VI, 29. r. r. II 2, 6. 3, 2. — Quam duplicationem apud Ciceronem alios aliquando invenimus. Quem antiquae linguae usum iam recte perspexit Schoell XII tab. p. 107, qui similibus Plautinis, veluti Stichi II 1, 29 *post igitur deinde*¹⁾ —, Terentianis, Lucretianis, Varronianis optime comparatis etiam a posterioribus linguae vulgaris temporibus non aliena ea esse adnotat.

III. Duorum verborum.

292, 7 *fecerit gesseritve*. ib. 19. 293, 35 *producere proferreque*. ib. 38 *proscripta propositaque*. 293, 69 *darei solvei*. cf. ib. 70. 72. 295, 14 *possidebit habebitve*. cf. ib. 50. 52. 308, 21 *reddantur restituantur*, 307 II 26, 28 *ius esto licetoque*. 311, 17 *ius deicito, iudicia dato*. cf. ib. 52. 311, 43, 44, 48 *includantur concipiantur*. 311, 7 *iubeto cogito* cf. ib. II 21, 55 bis. 311 B 9, 16. 312, 24 *fatei createi*. ib. 49 *dandam adtribuendam*. ib. 57, 61, 65 *ducito agito*. — Similia sescenties. tab. Ig. VI A 24 *fos sei pacer sei*. cf. 31, 33, 41. VI B 7, 27, 32, 62. VI B 11 *fato fito*. carmen evocationis apud Macrobius III, 9 *ut sciamus intellegamusque*. ib. *do devoveo*.

Idem invenimus in tabula devotionis incertae aetatis, quam edidit Mommsen in Hermae vol. IV p. 282²⁾ *interematis interficiates*.

Fabius Pictor fr. 4 *mactare ac immolare*. Cornelius Sisenna fr. 64 *conglobati et collecti*, sed haec fortasse ex oratorum atticorum usu notissimo, namque inde ab his auctoribus in huius copiae usu ars quaedam et consilium observari coepta sunt, cum hic non solum saepissime talibus utatur sed etiam per ac semper coniunctis aut per aut disiunctis, ita ut congruens aptaque quaedam membrorum compositio fiat. Nusquam enim vestigium apud Sisennam inveniri persuasum habeo, quo illo invito quasi ex natura rei vel ex subita animi motione abundantia illa nata sit. Sic habemus fr. 11 *dissipatis imbricum fragminibus ac testis tegularum*. fr. 21 *spareis ac lanceis*. 24 *post villarum macerias ac parietinas*. 38 *cum scaphis ac lembis*. 101 *profuse atque abunde*. 109 *egregias et longe praestantis*

1) Adde veluti Trin. 417 *postquam comedit rem, post rationem putat*. ib. 975. 998. ib. 756 *ergo igitur*. Pseudoli 122 *vel etiam matrem quoque*.

2) cf. Wordsworth, fragments and specimens of early Latin, Oxford 1874, p. 231.

ac timendas — ubi etiam gradatio quaedam praesto est. 127 *mandavimus, ne vellicatim aut saltuatim*. 132 *omnibus animis et studiis*. Inprimis illud quod dixi consilium elucere mihi videtur ex fr. 110 *ego illos malos et audaces semper enixim contra fortunas atque honores huius ordinis omnia fecisse ac dixisse sentio*. Similem rationem praebent Licinius Macer fr. 6 *auspicia pulchra et luculenta*. C. Laelius Sapiens p. 175 *nec ita moleste atque aegre ferre*.

Ex his igitur exemplis sine dubio initia legitimae illius concinnitatis nobis ducenda sunt, quae artis est, cum illa priora nihil facti vel arcessiti prae se ferant, immo omnia nativam illam simplicitatem praestent, quae ut sententiis ita verbis propria sit.

Deinde de tribus verbis cumulatis videamus.

I. Tria nomina.

270 *agris dandis adsignandis iudicandis*. 312, 86 *in senatum decuriones conscriptosve*. ib. saepissime. — carmen evocationis apud Macrobius III, 9 *peto ut . . . civitati metum formidine oblivionem iniciatis*. — ib. *ut omnes illam urbem . . . fuga formidine terrore compleatis*. cf. in formula devotionis quid imitatus sit Livius VIII, 9 (cf. Wordsworth l. c. p. 284) *terrore formidine morteque*.

Cato originum IV, 7¹) *monumentis signis statuis*. V, 1 *rebus secundis atque prolixis atque prosperis*. orat. VIII, 1 *indicta causa, iniudicatis, incondemnatis*. Calpurnius Piso fr. 33 *lucubrationes meas vigiliisque et sudores*. Scipio Africanus minor p. 184 *omnia mala, probra, flagitia*.

II. Tria adverbia.

311, 14 *ex ea re aut ob eam rem eove nomine*.

III. Tria verba.

295, 16 *dedit adsignavit reddidit*. ib. 23, 24, 77, 78, 94. 295, 22 *constituit deduxitve conlocavitve*. cf. ib. 41. 312, 90, 95. 306 III 5 *tollito deferto componito*. 310, 7 *datum donatum dedicatumque*. — carmen evocationis apud Macrobius III, 9 *precor venerorque veniamque a vobis peto*. — ib. *ut ego sciam sentiam intelligamque*. tab. devotionis ed. Wordsworth l. c. p. 231 *demando devovo desacrificio*. — cf. in formula devotionis quid imitatus sit Livius VIII, 9 *vos precor veneror veniam peto feroque*. Cato de a. c. 141, 2 *prohibessis defendas averruncesque*. Claudius Quadrigarius fr. 12 *et congregiuntur et consistunt et conserebantur iam manus*. Valerius Antias fr. 45 *pecunia capta ablata coacta*. — De fide huius loci cf. p. 31. Cornelius Sisenna fr. 35 *dispalati ab signis, digressi omnes ac dissipati*.

Sequitur quattuor vel plurium coacervatio.

1) Catonis praeter librum de re rustica quae extant rec. H. Jordan Lipsiae 1860.

I. Nominum.

293, 1 *in arbitrato ditione potestate amicitiae populi romani*. 311, 4 *decretum interdictum sponsonem iudicium exceptionem*. cf. 311, II 10, 40. *tabulae censoriae traditae apud Varronem l. l. VI, 86 quod bonum fortunatum felix salutareque siet populo romano* — quam verborum copiam Livium imitatum esse apparet.

II. Verborum.

97, 13 *coniourase neve convovise neve conspondise neve compromesise*. 293, 3, 59 *ablaturum captum coactum conciliatum aversumve siet*. 295, 11 *oetantur fruuntur habeant possideant*. cf. 309, 17, 31, 35. tab. Ig. VIB 60 *tursitu tremito, hondu holtu*. id. VII A 49. VI A 27 *persei tuer perscler vaseto est, pesetom est, peretom est, frosetom est, daetomest, tuer perscler virseto avirseto vas est*. id. 37. 47. VIB 30.

Cum hac verborum copia, qua pro una notione pluribus inter se proxima necessitate coniunctis uti solent, artissime cohaeret alia illius sermonis generis fusi species, abundantia illa, qua auctor ad accuracionem augendam usus impediatur, ne non intellegatur. Atque hoc quidem proprium est omnis loquacioris volgi, quippe quod, cum omni artis subsidio careat, cogitationes enuntiet sicut animus peperit. Agitur autem hoc loco de ea abundantia, cuius secunda parte quodammodo aliquid novum additur, quamquam finis inter ea, quorum notiones synonymae sunt et ea, quorum paulum distant, aliquando fuit. Sic habemus

I. Nomina.

In Italia nominanda auctoribus antiquis saepius opus esse visum est vocabulum terra adlere 293, 21 *in terra Italia* cf. 295, 1, 4, 5, 7, 11, 13, 33, 50. 295, 49 *extra terram Italiam*. cf. 295, 28: Scipio Africanus minor p. 7 *in terra Africa*. C. Sempronius Gracchus p. 242 *in terra Graecia*.

Eadem ratione de hisce iudicandum est: Cato de a. c. 18 *lapides silices*. 31, 2 *sine ventro austro*.¹⁾ cf. orat. I, 8. Varro antiq. rer. hum. XVI apud Gellium III 2, 6 *post Kalendas dies*.

Tamen iam prisco illo aevo exempla inveniuntur, ubi illa non addita sunt: 295, 15 *quei in Italia . . . fuit*. 312, 118 *in Italia*. ib. 142. — Porro 83 *apur finem Esalicom en urbid Casantonio*. 97, 7 *Bacas vir nequis adiese velet ceivis Romanus neve nominus Latini neve socium quisquam*. 97, 10 *magister neque vir neque mulier quisquam eset*. ib. 12. ib. 16 *neve in poplicod neve in privatod neve extrad urbem*. cf. ib. 24. 311 B 3. 293, 42 *coram iudicibus in contione pro rostris*. tab. Ig. VI A 22 *teio subocau suboco dei Grabovi, ocriper*

1) cf. Plauti Trinummi v. 835 *haud secus circumstabant navem turbinis venti*.

Fisium, topaper Iiovina, erer nomneper, erar nomneper, quam accuratationem O. Müller optime altitalische scrupulositas significavit.

95 *sciens violavit dolo malo.* cf. 292, 8, 18. 293, 10, 21. tab. Bantina osca¹⁾ v. 5 *sipus comenei perum dolom mallom.* Cassius Hemina fr. 11 *sine contentione consentiendo.* 293, 77 *nepotesque eici filio gnateis.* 311 II 11, 40 *ius caussaue omnibus omnium rerum esto.*

Inprimis antiqui sermonis proprium est nomen aliquid paulo post repetere, ne obliviscatur qui legat: tab. Bant. osc. v. 17 *eisuceu ziculusd zicolom XXX nesimum.* cf. 312, 151. 275 *viam feci ab Regio ad Capuam et in ea via.* 293, 32 *quom ea res agetur, quam in rem.* cf. 39. 54. 294, 5 *qua ager privatus . . . , quem agrum.* ib. 24, 33. 295, 4, 12, 19, 27, 67. 294, 39—40 *invitis Langensibus . . . . inviteis eis.*

307, 10 *quei eorum stipendia fecerit, quae stipendia.* cf. 312, 91. *carm. evoc. apud Macrobius III, 9 urbes agrosque eorum, quos me sentio dicere, uti vos eas urbes agrosque capita aetatesque eorum devotas consecratasque habeatis.* Cato de a. c. 46, 1 *locum quam optimum . . . poteris . . . eum locum.* Scipio Africanus minor p. 192 *ductus sum in ludum . . . medius fidius in eo ludo.* Cato de a. c. 108, 1 *vini sextarium de eo vino.* Supervacuum etiam ex natura posteriorum sermonis additur homo ad nihil aliud spectans, nisi ut facilius intellegatur: 295, 2 *quantum unum hominem . . . sumere licuit.* cf. ib. 93. 307, 6 *olleisque hominibus.* 311 B 3 *ad hominem liberum liberamve.* Cato or. V, 2 *si nemo esset homo.*²⁾

II. Adverbia vel coniunctiones.

294, 4 *in poplico luuci.* ib. 17 *palam luuci* cf. 292, 24.

Maxime antiqua lingua sequentem coniunctionem demonstrativo verbo quodammodo introducere solet, quae illi respondeat, nimirum ut perspicuitas augeatur. Sic verbo utei fere semper ita antepositur. 293, 28, 61 *ob eam rem quod.* cf. 305, 7. 293, 65. 312, 15 *ibei ubei.* ib. 110 *ibei in eo ordine.* cf. ib. 131. Sempronius Asellio fr. 1 *demonstrabant ita quasi.* Cum hoc ibei postposito 312, 143 *qui in eis municipiis . . . potestatem ibei habebit.* cf. Cato de a. c. 9. 76, 3. 308, 4 *ubi velint utei ibei iudicium . . . . fiat.* Calpurnius Piso fr. 8 *ad cenam vocatum ibi non multum bibisse.* — Similiter 312, 143 *tum, cum censor . . . censum aget.* ib. 150, 162. Cato de a. c. 31, 2 *tum erit tempestiva, cum semen suum maturum erit.* cf. 33, 2. tab. Ig. VI B 39 *pue persnis fust, ife endendu.* id. 41. VII A 6 *ape traha sahata combifiansust, enom erus dirstu.*

Coniunctiones dum, donec ita per usque introducuntur, quod postea non nisi ante ad aut ab retinetur, rarissime sicut apud anti-

1) ed. Bruns in: fontes iuris romani antiqui⁶ cur. Th. Mommsen, Freiburg. i. B. 1887.

2) cf. Plauti Trin. v. 305 *qui homo cum animo inde ab incunte aetate depugnat suo.*

quos ante dum: Cato de a. c. 22, 2 *usque dum recte temperabitur*. ib. 30. Iam adeo auget ib. 56 *usque adeo dum ficos esse coeperint*. cf. 67, 2. 76, 4. 86. 95, 1. or. II, 11. de a. c. 106, 1 *demitto ad modum dum*. cf. 110. 112, 3. 156, 2.

III. Pronomina.

a) Demonstrativa. Si pronomem relativum antea legitur, semper demonstrativum sequitur simili ratione ac illud ibei postpositum, de quo modo disserui. Atque inprimis quidem adhibetur in apodosi atque in structuris hypotheticis, quae relativam explicant. Talia etiam in nostra lingua vulgari observare potes. Serviunt autem sententiis illustrandis. Sic in omnibus legibus sescenties: 97, 4 *sei ques esent, quei . . . . . eis*. cf. 292, 16, 19, 21, 23. 293, 11 *qui ex h. l. patronus datus erit, si is*. 311 II 2 *a quoquamque pecunia . . . . . petetur . . . . . sei is*. cf. ib. 25. Cato de a. c. 7, 2 *quas suspendas duracinas . . . . . eae*. cf. 20, 1. 28, 2. 51. 58. or. IV, 7. orat. 51. ad Marcum filium p. 82. Claudius Quadrigarius fr. 7 *Marcus Manlius, quem . . . . . cuiusque . . . . . is concedebat*. T. Annius Luscus orator p. 164 *imperium quod . . . . . id*. C. Sempronius Gracchus p. 232 bis. Sempronius Asellio fr. 1. Varro l. l. VI, 42 *tertium, in quo quid facimus, id maximum*. tab. Bant. osc. v. 8 *piei ex comono pertemest, izic*. tab. Ig. VI A 19 *porsi . . . . . ostensendi, eo iso ostendu*. cf. IV, 33. V A 5, 10. VI A 6, 19. cf. tab. devot. in libro Wordsworthii p. 231 *A. Letinium Lupum qui . . . . . hunc ego aput vestrum numen demando*.

Rarissime hoc demonstrativum in apodosi deest: 97, 3 *de Bacanalibus quei foederatei esent, ita exdecendum censuere* — id quod iam Mommsenus C. I. L. I p. 44 adnotavit formulam *pecuniae quei volet petitio esto* comparans. Ac similem quidem habemus 292, 9 *eam pecuniam quei volet magistratus exsigit*. cf. 293, 18. 312, 19, 97, 107, 125, 141. — Ex hoc *qui* in lege coloniae Genetivae paulo post Caesaris mortem prolata *cui* corruptum esse coniecit Mommsenus, ephemeris epigraphica III, 121.

Deinde omissum est 306, 6 *qui redemerit praedes dato*. 306 II 15. 311 B 18. tab. Ig. VIB 54 *pisest totar Tarsinater . . . . . ectu ehesu poplu*.

Videmus igitur paulatim hanc anxiam, ut ita dicam diligentiam dicendi remitti.

Aliquando demonstrativum postponitur, etiamsi relativum non antea scribitur. Hic saepe agitur de enumerationibus, quarum singulae demonstrativo postposito iam comprehenduntur: 294, 39 *prata invitis Langensibus et Odiatibus . . . . . quem possidebit, inviteis eis*. Cato de a. c. 5, 3 *amicos domini eos habeat sibi amicos*. ib. 5, 8 *foenum cordum, sicilimenta de prato, ea arida condito*. 7, 4 *oleas orcites, posias, eae optime conduntur*. 8, 1 *africanas et herculaneas sacontinas, hibernas, tellanas atras, pediculo longo, eas in loco crasiore . . . . . serito*. cf. 8, 2. 51. 73. 83. 157, 3. or. VII, 4 *Fluvius Hibernus is oritur*.

Quocum usu dicendi cohaeret genetivus demonstrativi super-
vacuae cuiusdam accurationis causa adiectus sive notio eius iam
alia forma pronominis sive alio verbo expressa est: 294, 30 *ceteri
Langenses, qui eorum* — pro quo si quis posteriorum rationem par-
titivam significare voluisset, *ceterorum Langensium qui* scripsisset.
312, 10 *sei ex eis cos. et pr., ad quos . . . . ., nemo eorum.* Varro l. I.
IX, 51 *hi ea, quae natura declinari non possunt, eorum declinatus
requirunt.* IX, 78 *ut signa, quae non habent caput, ... nihilo
minus in reliquis membris eorum esse possunt analogiae,* X, 45 *ana-
logia quae dicitur eius genera sunt duo.*¹⁾ Fortasse Gellius noctium
atticarum III, 10 Varronem, quem initio laudat imitatur: *dies deinde
illos, quibus alcyones hieme anni in aqua nidulantur, eos quoque septem
esse dicit.* — Iam vero duo sine spatio exstant 312, 96 *quei eorum
ex his quei.*

Eadem cumulatione loquendi explicandum est

b) pronomen possessivum satis superque additum: 293, 50 *tum
praetor cum soveis viatoribus apparitoribusque.* — Magis mire 305, 6 *ea
nos animum nostrum indoucebamus,* id. 11. Cato de a. c. 31, 2 *tum
erit tempestiva, cum semen suum maturum erit.* — Denique

c) plura pronomina cumulantur: 293, 21 *quo quovisque quisque
nomen detolerit.* Cato or. V, 10 *quod eorum nemo quisquam quic-
quam mihi ignoturus est* — ubi verbi quisquam non nisi quicquam
causa est, ut iam hic de assimilandi quadam ratione loqui possis.
Hoc modo augeri quae dicuntur apparet.

Eiusdem etiam pronominis varii casus se excipiunt: 295, 90
ei eius agri. cf. ib. 99 *is eius pecuniae.*

IV. Verba.

Ac primum quidem plura verba coniunguntur, quorum signi-
ficationes ut non synonymae ita cognatione quadam propinquae aliae
aliarum vim augent. 292, 19 *imperium nei petito neve gerito neve
habeto.* cf. 295, 32. 308, 27 *habere frui possidere defendere.* 310, 6
*utei tangere, sarcire, tegere, devehere, defigere, mandare, ferro oeti,
promovere, referre [ius] fasque esto.* cf. 295, 58. 311, 27, 36. 311
II 31 *dare facere praestare restituereve.* cf. ib. 39. 312, 163 *si eae
res . . . . additae commutatae concretae essent.*

Deinde ex illa diligentissima sentiendi accuratione, qua
auctor quoquo modo intellegi vult, singularis ille usus dicendi manat,
ex quo eiusdem verbi plura tempora uno tenore vel dissolute vel
particula disiunctiva ve dirempta ponuntur: 293, 13 (bis) *siet fueritve.*
ib. 16. 22. 295, 44, 58, 67, 77. 309, 13, 16, 29. 293, 74 *est eritve*
294, 36. 295, 9, 12, 19, 70, 87. 307, 12, 20 sq. *oportet oportebit.*
309 II 17. 312, 52. cf. 309, 5. 311 II 3, 27, 54. 312, 20. *est erit*

1) Fere eadem ex ratione haec iam disseruit E. Norden in *Musei
Rhenani* vol. XXXXVIII (a. 1893) p. 549.

312, 30, 56, saepissime. — *oportuerit oportebitve*: 292, 8. 295, 78. *faciet feceritve* 295, 64. *dixet dixerit* 312, 74. *fuit fueritve* 293, 73. cf. 295, 15, 16, 23, 32, 75. *fecit fecerit* 312, 110, 112, 113, 114, 116, 117, 121, 122. *est erit fuit fuerit* 312, 113. *esset fuisset* 311 II 15. tab. Ig. VI A 22 *teio subocau suboco*. id. 24. VI B 7, saepius. Iam vero idem verbum repetitur VI B 64 *sururont deitu, etaians deitu*.

V. Particulam negativam

sic geminatum invenio Cato de a. c. 66 *vaso aheneo neque unclis ad oleum ne utatur*. cf. Varro sat. 45 τρόπων τρόπου *qui non modo ignorasse me Clamat sed omnino omnis heroas negat nescisse* — rerum rusticarum exempla collegit H. Keil commentarii p. 21.¹⁾ qui dicendi usus quantopere ex natura vulgaris sermonis sit, Ziemer l. c. p. 140 sq. cum aliarum linguarum tum poetarum latinorum priscorum exemplis collatis optime enucleavit.

Caput II.

Asyndeton.

Ex simili animi motione affectuque quo copia verborum asyndeton oritur. Et cogitatione et pronuntiatione celerius progrediente verba inter se vinculo egere opus est, cf. Ziemer l. c. 51. Atque apud auctores antiquos de illo genere agi, quod dicitur enumerativum sive copulativum, iam Norden, index lectionum gryph. 1897 p. 29 adnotavit, qui cum in commune de hoc genere dicendi tum de historia eius ita disseruit, ut melius aliquid dicere mihi difficile sit. Idcirco mihi quidem restat, ut exempla, quae sermonis prisca plurima habeamus rationibus quibusdam distinguam. Videamus igitur primum dissolutionem bimembrem

I. Nominum.

In quibusdam usitatis formulis non solum a primordiis linguae latinae adhibitam sed etiam posterioribus temporibus hanc figuram servatam invenimus. Ac praesto quidem est ut linguae latinae semper in consulibus nominandis, ita apud Oscos in praetoribus et censoribus: lex osca tab. Bant. v. 28 *pr. censtur*. — Eodem modo 295, 33, 35 *consulis praetores*. — Itaque uno loco, quo in oratione contexta antiqua coniunctionem et lego: 308, 1 non recte ex graeca versione (latinae autem prima pars deleta est) restitutam esse per-

1) cf. Plauti Pseud. v. 136 *neque homines magis osinos numquam vidi*.

suasum habeo, immo: *Cos. Q. Lutatio Q. f. Catulo, M. Aemilio Q. f. M. n.* — latinae legi infuisse coniciam.

Item testium nomina sine copulativa particula posita esse iam Weissbrodt observavit in observationum in senatus consultum de Bachanalibus partic. I, index lectionum Brunsbergae 1879, p. 13. Agitur enim de 97, 2 *sc. arf. M. Claudii M. f., L. Valerii P. f., Q. Minucii C. f.* — Porro 292, 4 *in poplico luici.* 293, 4, 6 *iudicium iudicatio.* 294, 15 *in monte pro cavo.* cf. ib. 19. 295, 2, 3, 5 sq. *agrum locum.* 295, 11 *viariis vicaneis.* cf. 307 II 15. 295, 85 *populorum liberorum perfugarum.* 307 II 9, 13 *eo iure ea lege.* 308, 23 *Asiam Euboeam.* cf. ib. 30. 309 II 4 *iudicia recuperationes danto.* cf. 310, 9. ib. *sine scelere sine piaculo.* 310, 17 *pelleis coria.* 312, 120 *kalumniae praevaricationis causa.* 312, 64 *municipis fundanos.*

Cato de a. c. 7, 2 *in olla in vinaceis* — quod exemplum non inveni in Keilii commentario in Catonis de agri cultura librum p. 110 ubi cetera collecta sunt. orat. II *qui eorum bona liberos diriperent.* VIII, 1 *indicta causa iniudicatis incondemnatis.* cf. XI, 1. XVIII, 1 *servi ancillae.* Cornelius Sisenna fr. 46 *assiduitate indulgite victus.* fr. 76 *iumenta pecuda.* fr. 132 *multi populi, plurimae contionis.* Varro l. I. VIII, 30 *in vestitu aedificiis.* IX, 104 *ideoque in venditionis lege Ruta Caesa ita dicimus.* Dialecti oscae hoc affero tab. Bant. v. 21; *esuf comonei lamatir pr. meddixud tovtad praesentid.* — Umbriae tab. Ig. VI A 1 *este persclo aveis aseriaten enetu, parfa curnase dersva, peiqu peica merstu.* I A 5 *ukriper Fisiu, tutaper Ikuvina.* ib. *saepius.* VI B 59 *nerf sihitu ansihitu.* ib. *iovie hostatu anhostatu.* cf. 62. VII A 13—15. 28.

Porro 84 *dono dedet lubs mereto.* cf. 85. 86. 118. 312, 54 *is eam semitam eo aedificio perpetuo lapidibus perpetueis integreis continentem . . . . habeto.* Cato de a. c. 21, 2 (bis) *inter cupam dextra sinistra.* cf. 21, 3. 160. 90 *ei fabam coctam tostam primum dato.* 139 *uti sies volens propitius.* cf. 141, 2. tab. Ig. VI A 23 *fos sei, pacer sei ocre Fisiu.* Cato de a. c. 103 *quarto quinto quoque die.*¹⁾

II. Adverbiorum.

292, 17 *palam luici.* cf. 293, 38, 65, 66. 310, 11 *melius honestius.*

III. Verborum.

268 III *vire agris iudicandis adsignandis.* cf. 269. 293, 26 *legerint ediderint.* ib. 69 *darei solvi.* 72 *abierit abdicaverit.* 295, 3 *dedit adsignavit.* cf. ib. 5, 7, 81. 295, 26 *pastum impulsum.* 306, 11 *oportet oportebit.* cf. ib. 307, 12, 20 sq. 309 II 17. 312, 49. 307 II 8 *legere seu sublegere.* cf. ib. 10, 11, 13, 14 sq. 307 II 26 sq. *sumito habeto.* ib. *dare subdere.* cf. 311, 26, 36. 309, 5 *sunt erunt.* cf. ib. 34 *sunt fuerunt.* 309 II 15 *dent praebant.* ib. 17 *dare prae-*

1) cf. Plauti Trin. v. 287 *dies noctis canto.*

bere oportet oportebit. 309 II 30 *sint fiant.* 311, 12 *iubeto decernito.* cf. ib. 17. 311, 43 *includantur concipiantur.* cf. ib. 44, 48. 311 II 11 *damnatus esset fuisset.* 311 II 46 *ius deicito decernito.* 311 II 53 *sunt erunt.* cf. 312, 20. 311 II 54 *de familia erceiscunda deividunda.* 311 B 8 *arbiter addicatur detur.* 311 B 9 *iudicium fieri exerceri oportebit.* 312, 24 *queiquomque . . . . factei createi erunt.* 312, 110, 127 *sententiam deicere ferre licebit.* 312, 149 *legarei mittei.* *carm. evoc. apud Macrobius III, 9 do devovo.* Cato de a. c. 2, 2 *si ei opus non apparet, dicit vilicus.* — Calpurnius Piso fr. 27 *dicitur tabulas posuisse, scriptu sese abdicasse.* — Coelius Antipater fr. 24 *commodum est, satis videtur.* fr. 46 *amisso exfundato pulcherrimo oppido.* — Claudius Quadrigarius fr. 36 *recessit, offendit montem, loca invenit.* fr. 49 *ne respueret verminaret.* fr. 57 *cito intellexit . . . . descendere iussit.* C. Titius orator p. 204 *unguentis delibuti, scortis stipati.* Varro sat. 268 *viget veget.* l. l. VI, 39 *faciunt magnum, quae ex his constant in mundo, ostendunt.*¹⁾

Umbricae dialecti iam apud Leonem quaestionum Plautinarum p. 246 adn. 4 invenies tab. Ig. VI B 56 hoc exemplum: *ape ambrefurent, termnome benurent.* — Praeterea ego affero VI A 17 *tremnu serse combifiatu, arsferturo nomne carsitu.* VI A 22 *teio subocau suboco dei Grabovi.* VI B 7 *saepius.* II A 41 *kuveitu tedtu.* II B 8 *upetu eveietu.* IV, 21 *etu veltu.* ib. *persuntre antentu.* cf. quae Buecheler adnotat l. c. p. 167. VI A 24 *fos sei pacer sei.* 31, 33, 41. *saepius.* VI B 7, 27, 32, 62. VI B 56 *arsmahamo caterahamo.* 57 *ape ambrefurent, termnome benurent.* — Neque tamen Leoni doctissimo viro vera esse concedere possum quae his verbis l. c. contendit: zwei Verba, die von einer Conjunction oder Relativ abhängen, werden nur dann asyndetisch neben einander gestellt, wenn das zweite Verbum entweder einen Fortschritt des Gedankens, der Handlung bezeichnet oder zu dem ersten in Gegensatz tritt (sequuntur Plauti exempla). Dieses Asyndeton abhängiger Sätze ist italisch; genau so tab. Ig. VI B 56. Für sich ergänzende Synonyma, die im unabhängigen Satz so oft asyndetisch gestellt werden, wüßte ich in einer abhängigen Verbindung nur Stich. 206 *qui multum miseri sunt, laborent* anzuführen, — dico non me assentiri, si hanc legem ad priscum sermonem pedestrem pertinere censet, id quod mihi concludendum videtur ex illius verbis: dieses Asyndeton abhängiger Sätze ist italisch. — Cum enim ad singula exempla a me prolata respicio, non pauca illis tribuenda esse persuasum habeo, quae Leo *sich ergänzende Synonyma* appellavit. Nonne habemus talia synonyma 295, 3 *quem agrum locum quoeique dedit adsignavit?* idem 295, 5, 7. Nonne habemus 307 II 15 *neive imperato, quo quid magis iei dent praebeant?* idem 307 II 17.

1) cf. Plauti Pseud. v. 10 *gestas tabellas tecum, eas lacrumis lavis.* Trin. v. 210 *falsone an vero laudent, culpent quem velint.* 243 *sileo res foras labitur, liquitur.* — Ad quem versum Brix multa exempla Plautina collegit.

Nonne 311, 43 *utei ea nomina . . . . in eo iudicio includantur concipiantur?* cf. ib. 44, 48 ut taceam de ceteris: 311 II 54. 312, 24, 149. — In omnibus his ex coniunctione vel relativo pendentibus Leonis condicionem non agnosco. Itaque quamquam plurimis locis illum usum praevalere concedo, quo iure lex dicatur non video.

Dissolutio trium vel plurium membrorum.

I. Nominum.

292, 24 *iouranto apud quaestorem ad aerarium palam luci.*
293, 8 *dictator consul praetor magister equitum.*

Paulo longior enumeratio 293, 16, 22. cf. 295, 35. 311 B 15.
293, 31 *in terra Italia in oppedeis foreis conciliaboleis.* cf. 295, 5.
295, 6 *quod quoieique de eo agro loco agri loci aedificiei.* cf. 309, 12, 29. II 26. 309 II 23, 27 *in rebus loccis agreis aedificieis oppideis.* 312, 126 *quoi h. l. inmunicipio colonia praefectura foro conciliabulo . . . . senatorem decurionem conscriptum esse . . . . licebit.* ib. 128, 130, 133, 138, 150. cf. 311, 42. B 5, 10. 312, 90, 95, 98, 108. *carm. evoc. apud Macrobius III, 9 ut . . . . metum formidinem oblivionem iniciatis.* ib. *loca templa sacra urbs.* ib. *fuga formidine terrore.*

Cato de a. c. 7, 2 *eadem in sapa, in musto, in lora recte conduntur.*

Claudius Quadrigarius fr. 94 *pluvia imbri lulus erat nullus.* — Cornelius Sisenna fr. 113 *armis equis comneatibus.* — Scipio Africanus minor p. 184 *omnia mala probra flagitia.* — Varro sat. 22 *quibus seges praebeat domum, escam, potionem,* cf. 342. tab. Ig. VI A 2 *aseriaia parfa dersva, curnaco dersva, peico mersto, peica mersta, mersta avvei, mersta angla esona.* ib. 22 *teio subocau suboco dei Grabovi, ocriper Fisiu, totaper Iiovina, erer nomneper, erar nomneper.* Porro 293, 51 *sorticolam unam buxeam, longam digitos IV, latam digitos . . . .* 311 II 2, 25 *pecunia certa, credita, signata forma.* Coelius Antipater fr. 26 *nullae nationi tot, tantas, tam continuas victorias tam brevi spatio datas arbitror.* — Quamquam hic iam gradatio quaedam cognoscitur, ut non natura, sed arte asyndeton effectum sit.

II. Adverbiorum.

293, 23 *iouret palam, apud se, coram arvorsario.*

III. Verborum.

293, 71 *verba audeire in consilium eire iudicare liceat.* 294, 41 *prata inmittere defendere sicare.* 295, 11 *dederunt adsignaverunt reliquerunt* ib. 23. 295, 32 *habere frui possidere defendere licuit.* 295, 82 *ager . . . . datus redditus commutatus.* 295, 85 *vectigalibus fruendeis locandeis vendundeis.* 310, 6 *utei tangere, sarcire, tegere, devehere, defigere, mandare, ferro oeti, promovere [ius] fasque esto.* 310, 11 *emere conducere locare dare.* 311 II 57 *ius deicito decernito*

iudicia dato, iudicare iubeto. 312, 163 *sei eae res . . . . . additae commutatae concretae essent.* Cato de a. c. 2, 2 *dicit vilicus sedulo se fecisse, servos non valuisse, tempestates malas fuisse, servos aufugisse, opus publicum effecisse.* cf. 4. Claudius Quadrigarius fr. 39 *comprehensare suos quisque, saviare, amplexare.* Valerius Antias fr. 45 *pecunia capta ablata coacta . . . . . est.* Varro sat. 454 *nimirum vigilant clamant calent rixant.* tab. Ig. II A 24 *purtuvitu vestikatu ahtrepudatu.* cf. 29—32. VI B 59 *tursitu tremitu, hondu holtu.*

Eodem modo se habent legis Aquiliae de damno ed. veluti Wordsworth l. c. p. 272, cuius de verborum aetate non constat: *si quis alteri damnum faxit, quod usserit, fregerit, ruperit iniuria.*

Aliquando e structura dissoluta in structuram coniunctam priscos auctores transire videmus, quam mutationem quantum scio Cicero et aequales eius vitant cf. Madvig, lateinische Sprachlehre § 434 adn. I. — Sic habemus 312, 146 *eorum nomina praenomina, patres aut patronos, tribus, cognomina, et quot annos quisque eorum habet et rationem pecuniae . . . . . accipito.* Cornelius Sisenna fr. 105 *prores actuariae, tragi grandes ac faseli.* Cato de a. c. 2, 7 *boves vetulos, armenta delicula, oves deliculas, ..., servum morbosum et siquid aliud supersit, vendat.* cf. ib. 44. 61, 1 *si male arabit, radices susum abibunt, crassiores fient, et in radices vires oleae abibunt.* 84 *farinae selibram, casei p. II S una commisceto quasi libum, mellis p. et ovum unum.* 155, 1 *familiam cum ferreis sarculisque exire oportet, incilia aperire, aquam diducere in vias et segetem curare oportet.*

Unde sequi mihi videtur, ut priscae latinitatis auctores structurae disiunctae et coniunctae nondum genera peculiariora senserint, quae acriter aliud ab alio distinguantur. Libertate igitur multo maiore utuntur, quam auctores optimi, quos plerumque non nisi particula que asyndeton finire nota res est.

Caput III.

De coordinatione.

Omnium linguarum progressus quantopere cum ratione sentiendi ac cogitandi hominum cohaereant, nostris temporibus inprimis B. Dellbrück, Brugmann, ut de prioribus, qui novam grammaticae doctrinam excitaverunt, taceam, quaestionibus ad verborum compositionem pertinentibus docuerunt. Homines enim incultos illius de qua quaerimus aetatis quemadmodum cogitationem quamque indoles ac natura pepererunt ita lingua proferre satis constat. Quid quod etiam nunc, quicumque cum M. Luthero hominum plebeiorum sermonem explorare consuevit (sive ut ipsius verba apponam: *dem ge-*

meinen Mann aufs Maul sehen, cf. libellum cui inscripsit Vom Dolmetschen) volgus rarissime singula subiungendi ratione distinguere non ignorat. Quem morem omnium fere gentium in inferiore cultu et humanitate collocatarum esse communem maxime in verbis sentiendi et dicendi Ziemer l. c. p. 110 demonstravit. Hinc in linguae latinae monumentis etsi numquam non talia inveniri constat, tamen antiquissima monumenta prae ceteris tantopere his abundant, ut haec ipsa res maximo sit documento prisca populi romani lingua non nisi ex ingenii natura ac necessitate exulta illam acerbitatem horridiorem simplicitatemque repraesentari, quae fuerit potentiae atque auctoritatis origo. At iam de singulis videamus.

I. Coordinatio singularum notionum.

a) Nominum.

275, 5 *ad fretum ad statuum . . . . sunt milia CC XXXI* — quorum loco optimi auctores dixissent *freti vel quae ad fretum est*. 293, 2, 16 *tribunus mil. legionibus IV primis aliqua earum* — ubi accuratam illam pronominis demonstrativi postponendi diligentiam reperimus. Posteriores enim dubium non est quin haec ita fuerint enuntiaturi: *legionum IV primarum aliqua*. 293, 14 *quos legerit, eos patrem tribum cognomenque indicet* — pro *eorum*. ib. *in tabula in albo scriptos . . . . habeto* — pro *in tabula alba*. cf. 312, 15, 18. 293, 31 *conquæri in terra Italia in oppedeis foreis conciliaboleis* — pro *terrae Italiae*. 293, 44 *se facturum quo quis suae alterius sententiae certior fiet* — ubi ego quidem exspectarem *alterius suarum sententiarum*. Adiungendi causa sine dubio *suae* praepositum fuit. Varro l. l. V, 85 *in comitiis in sacris* — quem ad locum L. Spengel recte adnotavit: *exspectamus in locis sacris vel in comitio et in locis sacris*. Attamen coordinatio, quae ex prisca sermonis natura structa est, offensionem nullam praebet. 293, 60 *quei eiei iudiciei consilioque eius maiorei parti . . . . satis fecerit* — pro *consilii*. cf. 293, 75 ubi quamquam plura deleta sunt, tamen dativus traditus ei et quae sequuntur *eorum maiorei parti* faciunt, ut eandem structuram fuisse suspicer. cf. 310, 15 *id veicus Furf. ma[rior] pars fiftellares sei abolvere velent*. 294, 25 *vectigal . . . . in puplicum Genuam dent* — pro *Genuae*. 294, 43 *Vituries qui . . . . damnati sunt, sei quis in vinculeis ob eas res est, eos omneis solvei . . . . videtur*. — Multo simplicius Ciceronis aetate scripsissent *Veituriorum quei . . . . sei quis . . . . omneis*. At in legum sermone, ut duae notiones comprehenderentur, ex more illo eos addi oportuit. Varro l. l. V, 23 *ab eo qui Romanus combustus est, si in sepulcrum eius abiecta gleba non est* — pro — *ab eo Romano, cuius combusti in sepulcrum abiecta gleba non est*. VII, 17 *Delphis in aede ad latus est quiddam* — pro *aedis*. VII, 109 *in illis qui ante sunt, in primo volumine* — pro *illorum*. IX, 9 *siquis in oratione in pronuntiando ita declinat verba*.

IX, 27 *non in terra in sationibus servata analogia*. X, 57 *videmus enim ex his verbis trabes duces de extrema syllaba E litteram exclusam*. sat. 399 *in quibus partibus in argumentis Caecilius poscit palmam*. r. r. I 2, 28 (laudat Catonis de a. c. 156, 1 quamquam non ipsis illius allatis verbis) *ante esse oportet brassicam crudam ex aceto aliqua folia quinque*. cf. II 1, 5. 5, 18.¹) Cato de a. c. 6, 1 *oleam conditivam . . . quam earum in iis locis optimam dicent esse, eam maxime serito* — pro *olearum conditivarum . . . . . quam . . . . . serito*. 294, 14 *agri iugra non amplius XXX possidebit* — ubi *iugra* quod praepositum est, sine dubio apud posteriores ex verbo *amplius* penderet, ut legeremus *iugorum non amplius quam*. — De ablativo comparativo infra verba faciam. — cf. 97, 19 *homines plous V oinvorsei viri atque mulieres sacra-ne quisquam fecise velet* — ubi et *plus* et *quisquam* genetivum *hominum* postularet. Quo de loco nihil agit Wordsworth l. c. p. 419: *homines ,persons' is in loose apposition with quisquam*. — 294, 14 *pegudes maiores non plus X* — pro *pegudum maiorum*. 306 II 13 *introitu in area . . . . . pariete opstruito* — *introitu* aut ablativus aut locativus priscus est. At quis pro verbis *in area non in aream vel areae* expectet? 307 II 40 *in eis decuriis ad aedem Saturni in pariete intra caulas* — cum unus genetivus *aedis Saturni* multitudinem notionum paulum subiunxisset. Atque hic clare originem adiungendi vocabula perspicere puto. Praesumitur enim lege ea notio, cui maxima vis tribuitur: *ad aedem Saturni* (qua de collocatione infra agam). Tum in mentem auctoris venit, ut hanc diligentius explanet ita, ut ratio grammatica prioris vocabuli non iam mutari possit. 341 *conlegiu (= gium) lani piscinenses* — quae formula quin vetus sit non dubito. Willmanns, exempla I, 85 inter annos 536—710 a. u. c. inscriptionem conceptam esse statuit. Cato de a. c. 8, 2 *hortum omne genus, coronamenta omne genus*. Varro l. l. IX, 110 *quod hoc genus omnia sunt* — pro *huius generis*. sat. 338 *si de id genus rebus ad communem vitae usum pertinentibus confabulemur*. r. r. I 29, 1 *seminaria omne genus*. — exempla collegit Keil commentarii p. 83. — Id quod semel Ciceronem: ad Atticum XIII 12, 3 *scis me, inquit ille, antea orationes aut aliquid id genus solitum scribere*, Caesarem numquam usurpasse legi veluti in Krebs, Antibarbarus der lateinischen Sprache⁶ vol. I p. 568.

Porro Cato de a. c. 10, 1 *oleum agri iugra CCXL instruere oportet* — pro ablativo qualitatis: *iugeris*; sive pro genetivo *iugerum* quem Schneiderus falso in orationem contextam recepit. ib. 13, 1 *in torcularium in usu quod opus est* — pro *torcularii*. 27 *Sementim facito ocinum viciam* — pro *ocini viciae*. — Explicanda est haec adiungendi ratio assimilatione, qua structura simplicis verbi

1) Alia exempla inprimis ex libro de rebus rusticis conscripto attulit Norden in Musei Rhenani XXXVIII p. 547.

serere in circumlocutionem sementim facere transit. cf. Ziemer l. c. p. 117. 28, 2 *aperito terra radicibus fini* — pro *radicum*. 46, 1 *locum quam optimum et apertissimum et sterocosissimum poteris et quam simillimum genus terrae eae ubi....., eum locum bipalio vertito.* — Hic iuxta accusativum locum paulo post *simillimum genus* habemus, quasi genitivus loci anteisset, cum optimorum aliquis auctorum, si omnino tot verba cumulasset, certe dixisset *et cuius genus quam simillimum est.* At sententiae tantopere se praecipitant, ut Cato ex more suo non minus quam ex omnium priscorum usu omni dicendi arte neglecta libertate utatur maxima. — 93 *amurcam cum aqua commisceto aequas partes* — pro *amurcae et aquae*. 108, 1 *potentam grandem dimidium acetabuli..... indito* — pro *potentae grandis*. cf. 109. 127, 1. 127, 2 *conterito et mel coctum drachmam unam et vini sextarium origaniti* — hic iuxta accusativum *mel* genitivus *vini* extat. Cassius Hemina fr. 23 *in area in Capitolio* — pro *Capitolii*. cf. Varro ant. rerum humanarum VII apud Festum 285.¹34 *in Capitolio in ara.* r. r. I 2, 4 *in oceano in ea parte.* Calpurnius Piso fr. 27 *hi contemnentis eum assurgere ei nemo voluit* — pro *horum contemnentium*. tab. Ig. VI A 8 *verfale pufe arsfertur trebeit ocerer peihaner, erse stahmilo eso tuderato est.*

Quae exempla cum respicimus, adiungendorum vocabulorum causam invenimus esse hanc: duae notiones in eodem ordine positae aut eandem vim praestant (ex priscorum animis) aut secunda quasi ad primam accuratius explanandam additur, postquam illa iam sua ratione grammatica stabilita est. Cuius structurae negligentia ea re etiam aucta est quod, ut hoc loco repetam, vetusti illi Romani lingua non exprimere volebant, nisi quod sentiebant.

Inprimis hanc coordinationem in comparativo adiectivi vel adverbii invenimus, cum comparatio omissa quam particula instituitur¹⁾. Atque iam XII tab. talia praebent: III, 2 *vincito aut nervo aut compedibus XV pondo ne maiore aut si volet minore vincito.* — Nam si in *pondo* ablativum vivere contendis, praesumptum *XV pondo* ipsum docet illum non ablativum comparationis qui vocetur esse, sed ablativum ex verbo *vincito* pendentem. Itemque interpreter X, 2 *hoc plus ne facito.* — 97, 22 *exdeicatis ne minus trimum nounidinum.*²⁾ 97, 19 *homines plous V oinvorsei virei atque mulieres* — *dro oinvorseis vireis atque mulieribus.* — Contra in eodem S. C. pe Bacchanalibus iam ea notio quae confertur per ablativum subiungitur: v. 6 *ne minus senatorbus C adesent*, id. v. 9, 18. — ib. 20 *neve inter ibei virei plous duobus mulieribus plous tribus arfuisse velent.*

1) Hanc rem iam Wölfflin docuit, lat. u. roman. Comparison, Erlang. 1879, ut postea mihi indicavit E. Norden summa qua semper erga me fuit humanitate.

2) cf. Wordsworth l. c. p. 420 (*nounidinum*) is here apparently a neuter accusative agreeing with *trimum*...

Deinde quam neglegitur 293, 23 *neive amplius de una familia unum*. ib. 48 *amplius bis*. ib. 63 *nei longius C dies edat*. cf. 295, 14 bis. 151. 295, 14 *minus annum gnatae*. 312, 89 *qui minor annos XXX natus est erit* — contra ib. 99 *qui minor anncis XXX natus est erit*. Cato de a. c. 17, 2 *plus menses VIII*. cf. 45, 3. 49, 2 *binas gemmas ne amplius relinquit*. cf. 89. 113, 2. 150, 2. 161, 2. or. II, 16 *saliunt e saxo pedes plus sexagenos*. cf. V, 5. orat. 18, 3 *non minus XV milia*. Coelius Antipater fr. 54 *non minus pedes XV*. Sempronius Asellio fr. 6 *minus terna aut quaterna milia hominum sequebantur*. tab. Bant. osc. v. 16 *neip mais pontis com privatud actud*. Varro l. l. VII, 13 *omne templum esse debet continuo septem nec plus unum introitum habere*. — id. de vita populi romani apud Plinium nat. hist. XIV, 14 *Lucullus . . . . numquam lautum convivium vidit, in quo plus semel graecum vinum daretur*. — ib. *millia cadorum congiariorum divisit amplius centum*. — ant. rerum humanarum XVIII apud Gellium I 16, 3 *ad Romuli initium plus mille et centum annorum est*. — r. r. I 1, 7 *plus quinquaginta*. cf. 2, 9. III 8, 11. 10, 3. 16, 11, 34.¹⁾

Priscos imitatum esse Livium XXXIII 30, 1 *ne plus quinque milia verisimile est*.

At si comparativum adiectivi vel adverbii tota aliqua comprehensio sequitur, iam prisci quam particula utuntur XII tab. VIII, 24 *si telum manu fugit magis quam iecit*. — 294, 42 *dum ne amplio rem modum praetorum habeant, quam proxuma aestate habuerunt*. 295, 2 *quod non modus maior siet, quam quantum unum hominem ex lege . . . . . sumere [licuit]*. cf. ib. 40, 60. 306 II 21 *nive maiorem (parietem) caementa struito, quam quae caementa pendat*. — tab. Bant. osc. v. 5 *sion ioc comono mais eymas tovlicas amnud pan pieisum brateis avti cadeis amnud*.

b) Verborum.

Omnium maxime facere verbum cum solo coniunctivo struitur. Neque priscos sensisse secundum verbum pendens, mihi videtur demonstrare veluti 293, 23 *quos is Cviros ex h. l. ediderit, de eis ita facito iouret*. — Hic enim iouret non nisi explicat primum verbum, quo iam ita mihi spectare videtur. Quare distinguere potes si vis ita facito: iouret. 292, 11 *facitoque ioudicetur*, ib. 21. 293, 15 *facito recitentur*. ib. 18, 23, 44, 57. 295, 28 *faciunt paleant*. 312, 36 *renuntietur facito*. Varro l. l. IX, 43 *lucerna in tenebris alata non facit quae ibi sunt posita similia sint*.²⁾

Ab altera parte facere non solum cum ut: 293, 16 *facito utei . . . . . legat*. cf. ib. 21, 30 sed inprimis cum quo minus vel quo maius componitur: 292, 7, 19. 293, 71 *neive facito quo quis eorum*

1) cf. Plauti Trin. v. 402 *minus quindecim dies sunt*.

2) Plauti ad hunc usum dicendi aestimandum iam rectum vidit Brix ad Trin. v. 68.

minus ad id iudicium adesse possit. ib. 72, 84. 309 II 10, 15. 311, 52. 312, 117, 164. Atque adeo quin semel pendere invenio: Claudius Quadrigarius fr. 58 *paene factum est, quin castra relinquerent.*

Cato multo saepius facere sicut alia verba cum solo coniunctivo struit; quam rem nempe iam H. Keil observans nonnulla exempla affert commentarii p. 104, 105, sed ut est proprium illarum adnotationum, de causa nihil disputatur. — En praesto sunt: de a. c. 5, 7 *opera omnia mature conficias face.* cf. 20, 2. 25. 26. 31, 1. 32, 1. 41, 3, 4. 43. 46, 2. 69. 71 (bis). 76, 3. 77. 87. 101. 108, 1. 143, 1. 161, 4.

Ceterorum verborum plurimum sinere coniunctione ut vacat: Cato de a. c. 24 *sinitoque cum musto distabescat* cf. 91 bis. 92. 95, 2. 96, 1. 109. 112, 2. 116. 128. Varro epistolicarum quaestionum IV, apud Diomedem I (quem locum inveni in editione Bipontina 1788 I p. 197) *ad mortem perduceres non sii* — quamquam in duobus codicibus exstat *perducere*¹⁾. Porro Cato de a. c. 5, 2 *consideret quae dominus imperaverit fiant.* 14, 1 *faber haec faciat oportet.* cf. 21, 5. tab. Ig. III, 1 *esunu fua herter sume ustite.* cf. V A 5 *pide uraku ri esuna si herte.* cf. V B 8, 11, 14, 16. VII B 3. Varro r. r. I 2, 2 *morere oportet.* cf. II 3, 1.

Tum Cato de a. c. 1, 4 *caveto alienam disciplinam temere contemnas.* cf. 28, 1. 31, 2. 34, 2. 66. — Atque huius verbi cavere structuram etiam Ciceronis et Caesaris temporibus servatam esse constat. ib. 43, 2 *si voles vinea cito crescat.* cf. 46, 2. — Et hoc verbum velle Ciceronis aetate aliquando coniunctione caret. Livium autem qui saepius coniunctivo solo utitur, annalium dicendi modo vel scientem vel inscientem commotum esse conicio; veluti XXXVI, 14 *haec cum renuntiata essent, solutis religione animis patres rogationem ad populum ferri iusserunt, vellent iuberentne . . . . . bellum iniri.* — Rogatione enim quae facillime causa illius coloris antiquioris esse potuit, mea sententia fulcitur.

Dein Cato de a. c. 54, 1 *pascantur satius erit.* cf. 69. Varro r. r. I 2, 26 *est satius dicas.* Cato de a. c. 73 *dato bubus bibant omnibus.* cf. 156, 6. 157, 9 (bis). — Praeterea autem hoc verbum dare liberius cum infinitivo structum videmus, ib. 89 *meridie bibere dato; nisi prius dato bibere.* 103 *dato rarerer bibere.* Quocum usu dicendi comparem Coelius Antipater fr. 12: *Sempronius Lilybaeo celocem in Africam mittit visere locum, ubi.* Infinitivus qui hic finalis est, ab obiecti vi non multum abest; quamquam non in hoc coordinationis caput spectat, tamen aliquid simile praebere mihi videtur illius neglegentiae, quae illa verba modo cum coniunctivo struit.

Porro Cato de a. c. 83 *liber licebit faciat.* cf. 158, 2. 161, 3. Varro de vita populi romani IV apud Nonium: *rumores famam differant licebit.*²⁾ Quod verbum cum solo coniunctivo structum in con-

1) cf. Plauti Casinae II 2, 32 *sine amet sine quod lubet id faciat.*

2) cf. Plauti Trin. 1179 *et tute item videas licet.*

unctionem quasi petrefactum esse iam docet eiusdem l. l. VII, 2 *multum licet legeret* — atque hanc rationem apud posteriores praevalere constat. Cato de a. c. 87 *eam patinam in sole ponito arescat*. — Eodem referam Claudii Quadrigarii fr. 10 *significare coepit utrisque quiescerent*. Scipio Africanus maior p. 7 *sed censeo relinquamus nebulonem hinc, eamus*. Varro l. l. VI 91 *patres censeant exqueras*. r. r. III 7, 11 *emas censeo*.¹⁾ tab. Ig. II A 18 *fasia tisit* — cui Buecheler l. c. p. 131 comparat Plauti Poen. prol. v. 21 *diu qui domi otiosi dormierunt, decet animo aequo nunc stent, vel dormire temperent*.

Denique Cato de a. c. 73 *boves aquam bonam et liquidam bibant semper curato*. ib. 142 *curato faciat*. Coelius Antipater fr. 25 *curabo tibi cena sit*. — Item in commentario anquisitionis quem tradit Varro l. l. VI, 92 *uti curent, ... in arce classicus canat*. — Ita his novis exemplis confirmatus Lucretii illum versum VI, 231 *curat item vasis integris vina repente | diffugiant* — prorsus persuasum habeo recte traditum esse, cum Lachmannus, commentarii p. 362 paucis prisci sermonis exemplis parum confisus *item in uteri mutandum esse censuerit*. Ceterum de usu talium verborum apud posteriores disputat Lachmannus l. c., C. F. W. Müller, observationes criticae in prosaicis latinis, Landsbergae 1865 p. 12.

Iam ad duo verba in eodem ordine (vel tempore vel modo) posita progrediar, quorum alterum subiunctum alium tempus vel modum postulet: Cato de a. c. 2, 1 *vilicum vocet, roget* — pro *cum vocasset* — vel *vocatum*. 5, 7 *frondem iligneam legito, eam substernito* — pro *lectam substernito*. 44, 3 *manibus carpito, id renascetur* — pro *carptum renascetur*. cf. 157, 10.

Varro l. l. V, 61 *natura ad nascenda cum imbre et frigore luctare non volt et potius ver exspectat*. tab. Ig. VIA 17 *sve anclar procaurent, eso tremnu serse combifiatu, arsferturo nomne carsitu* — pro *arsferturer nomne carse* (dico: *flaminis nomen appellans*). IA 28 *sudum pesuntru fetu, esmik vestisam preve faktu, Tefri Iuvi fetu*. cf. 25, 32. IB 9, 40. IV, 21 *etu veltu*. VIB 51, 56.

1) cf. Plauti Trin. 591 *tandem impetravi abiret* — et quae alia exempla affert Brix. Plautini sermonis etiam indicativus enuntiationum secundariarum sic intellegendus est, cuius loco posteriores auctores ad sententias subiungendas coniunctivo potius utuntur; enoto veluti Trin. 847 *viden egestas quid negoti dat homini misero mali? 350 scin quid cantari solet? 580 dic hoc negoti quo modo actumst; cf. quae ad hunc versum Brix optime explanat*. tab. Ig. V A 7 *revestu pude tedte eru emanter herte*. cf. Buecheler l. c. p. 31. Denique eadem ratione interpretatus quae traduntur in Varronis l. l. V, 140 *plaustrum ab eo quod non ut in his quae supra dixi, sed ex omni parte palam est, quae in eo vehuntur* — refuto quae A. Spengel adnotat: *scribendum vid. aut vehantur aut palam sunt*.

II. Coordinatio periodorum.

Qua observatione ad periodos contemplandas producimur. Ac primum quidem penuriam quamdam eius rationis significandae invenimus, quae inter singula enuntiata intersit. Ita nascuntur illa brevissima inprimis XII tabularum ac Catonis praeceptorum de agri cultura; cf. quae pulcherrima paucis perscripsit E. Norden in libro, quo his de rebus ample disputabit I, p. 163. — At tamen non illa obscurior brevitatis posteriorum, veluti Taciti efficitur; immo simplicem sensum volgi inculti praestat, quod nec alia meditando ratione utitur nec aliam rationem intelligit: XII tab. III, 2—4 *post deinde manus iniectio esto. in ius ducito. ni iudicatum facit . . . . . secum ducito. vincito aut nervo aut compedibus. quindecim pondò ne maiore aut si volet minore vincito. si volet suo vivito. ni suo vivit — libras farris endo dies dato. si volet plus dato.* cf. I, 6—9. — Coniunctiones fere semper desunt, ut suam quodque enuntiatum vim habeat cf. 19. 95; legem regiam apud Festum p. 189 (Müller). — Unum subiungendi genus perfectum in relativis et hypotheticis usurpatur cf. XII tab. II, 2. IV, 2. VII, 7. VIII, 2, 3, 4, 11 sq., 21, 22. XII, 3, 4. veluti II, 3 *cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum obvagulatum iō.* — Ceterum de hac re cf. Schoell l. c. p. 100.

Similem simplicitatem praebet tab. Ig. I B 1—8, ubi multitudo protaseon, quamquam subiungenda erat, adiungitur; apodosis autem, quae consecutionem continet, non nisi particula inuk significatur. cf. II A 18—40. IV 21 sq. Singularem structuram praebet II A 16 *huntia kalle tisel stakaz est. sume ustite antermenzaru sersiaru. heriiei fasiu adfertur.* Loco optativi *heriiei* aut si aut vel expectamus; ceterum quomodo coniunctio vel ortum sit, hinc perspici potest cf. Buecheler l. c. p. 130. cf. tab. Bant. osc. v. 14 usque ad 18 et 28 sq. Praepositae conditioni fere semper statutum respondet. Si illae plures sunt, copula coniunctiva maxime se excipiunt. Uno loco copulam adversativam invenio: v. 20 *aut svaepis censtomen nei cebunst.* — Atque hac quidem auctor omnibus locis uti debuit, ubi de eo praescribitur, qui contra legem aliquid agit. Iam cumulantur hae coniunctiones 97, 10 sq. 24 sq. cf. columnam rostratam (391). 275 *viam feci ab Regio ad Capuam et in ea via pontes omneis miliarios poseivi* —, cuius prima pars sine dubio structura ablativi absoluti polita esset: *in via ab Regio ad Capuam facta . . . . . poseivi.* cf. Cato or. II 25 *in campo Tiburti ubi hordeum demessuit, idem in montibus serit, ibi hordeum idem iterum metit* — pro — *eodem in montibus sato.* — Varronis cf. r. r. I, 20, 3.

Sed structurarum participialium quas vocamus, ut desunt anti-quissimo sermone XII tab. (cf. Schoell l. c. p. 106) primum vestigium inveni in fragmento 290 *L. Mumm]ius L. f. imp. [ded. Co]rintho capta* — quamquam non certum est. Non prius quam circa a. 100 a. Ch. n. in sermonis pedestris inscriptionibus pro certo habetur:

295, 84 *invito eo. ib. 88 inviteis eis. cf. 294, 5. tab. Ig. I A 1 aves anseriates. id. II A 17. VIA 1.*¹⁾ — Poetarum priscorum exempla vide apud Holtze l. c. I, 112; sed quatenus illis locis de absoluto ablativo agatur accuratioris quaestionis sit, quamquam E. Bombe (cf. adn. 1) ablativum absolutum ex ablativo temporali repetit et *Plauti et Terentii temporibus vere absolutam structuram fuisse* (cf. p. 28 illius dissertationis) contendit. At structuræ participiales per omnem legum linguam huius aetatis rarissimae sunt, in primis ablativus absolutus, quem veluti vidi 306 III 16.

Eandem penuriam particulae postquam adhibendae in legibus observamus cf. 295, 19. 305, 9. tab. Ig. IB 40 *pustertiu pane.*

Una si saepissime usae omni loquendi varietate egent. Adversativae vero at, autem, sed prorsus desunt. Talem maxime desideramus apud Catonem or. V, 5 *siquis illud facere voluerit, mille minus dimidium familiae multa esto.* — Dicit autem de lege aliqua. Post mille (supplendum est *sestertii* cf. XII tab. VIII, 4) expectas sine dubio aut at aut dum taxat cf. 292, 12. Talium loco brevitatis placuit.

At primum de brevioribus structuris verba faciam. Ut leges XII tabularum sic etiam Bantina ex alia aliam sententiam necit tantum copula coniunctiva usa: v. 3 [*neive is testimon]ium deicito neive quis mag. testimonium poplice ei de[ferri neive den]ontiaru [sinito. neive ioudicem cum neive. arbitrum neive recupe]ratorem dato. neive is in poplico luuci praetextam neive soleas habeto neive quis [mag. — cf. ib. v. 10 sq. Non dubitari potest, quin hic primum subiungendum sit: postquam recuperatores . . . dedit — tum: cum . . . . cum condumnari populo iussisset, facito ioudicetur. — At ne unum quidem horum auctor consecutus est. 294 a v. 2 pro tribus membris per et annexis facilius auctor sic diceret: Q. M. Minucieis . . . . controversias . . . . cognitias cum . . . . composuissent, qua lege agrum possiderent . . . . dixerunt. 305 a v. 4 usque ad 11 una periodo comprehendenda erant fere sic: nosque quamquam ea ita audiveramus, ut vos deisistis vobis nontiatia esse, tamen ea nos animum nostrum non indoucebamus ita facta esse propter ea quod scibamus, ea vos merito . . . . otile esse facere. Itaque postquam vostra verba senatus audivit, tanto magis animum nostrum indoucebamus.*

Maxime idonea ad docendum mihi videntur quae legimus 307. Ac primum quidem a v. 12 aut eidemque aut deinde continuo se excipientes sententias peragunt; tam in v. 32 semel cum solo que auctor pergit; in v. 35 novam annectendi formam cum invenisset, bis utitur ea, sed iam in secundo loco iterum suum que repetens non multo post bis in aciem producit. Quam sententias adiungendi rationem etiam exhibent carmina evocationis apud Macrobius III, 9 ubi et notiones et enuntiationes etiam atque etiam per que copu-

1) Catonis exempla invenies apud E. Bombe, de ablativi absoluti apud antiquissimos Romanorum scriptores usu, diss. graph. 1877.

lantur. Quid, quaeso, magis simplicitatem, ne dicam paupertatem illius sermonis demonstret, quam eadem coniunctiones iterum atque iterum anxie adhibitae?

Structuras dissolute sententias peragentes iterum 310 a v. 9 deprendimus. Neque aliter in ceteris inscriptionibus res se habet.

Ad Catonis rationem perspicendam vide veluti de a. c. 1 cuius non paucae enuntiationes nulla coniunctione nisi semel et semel si introducuntur. Quibus caret c. 143. orat. 47. 65. ad M. filium p. 77. De primordiis artis orationum Catonis cf. Norden l. c. I 165 sq. De multitudine ceterorum taceo. Contra eadem coniunctione et abundat veluti de a. c. 157, 4 sq. — Qui singularis dicendi usus ut oritur ex natura vel remediorum vel praeceptorum enumerandorum, ita utpote qui congruat cum graviore illo tenore morum simplicium maximo cum pondere in mente legentis quasi insculpitur. Quantopere Cicero in legibus haec imitari conatus sit, infra paucis tractabo.

Aliorum auctorum haec adnoto: Cassius Hemina fr. 9 *et tum quo irent, nesciebant, ilico manserunt. His persuadetur, ilico manerent. pars ilico manent* — pro *cum nescirent, ilico manserunt. His postquam persuasum est, ut ilico manerent, pars ilico manserunt.* — Calpurnius Piso fr. 8. 27. Coelius Antipater fr. 30 *imperator conclamat de medio, ut velites in sinistro cornu removeantur, Gallis non dubitatim immittantur* — pro *remoti . . . . . immittantur.* fr. 41 *omnes simul terram cum classi accedunt navibus atque scaphis egrediuntur, castra metati signa statuunt.* cf. fr. 44. Claudius Quadrigarius fr. 10. 12. 41. 57. 76. 81 *venit accessit, ligna subdidit, submovit Graecos, ignem admovit; satis sunt diu conati, numquam quiverunt incendere: ita Archelaus omnem materiam obleverat alumine.* Valerius Antias fr. 21 *Timochares . . . . . ad C. Fabricium consulem furtim venit ac praemium petivit et, si de praemio conveniret, promisit regem venenis necare, idque facile esse factu dixit.* C. Sempronius Gracchus p. 236 *nuper Theanum Sidicinum consul venit, uxor eius dixit se in balneis virilibus lavare velle. quaestori Sidicino a M. Mario datum est negotium, uti balneis exigerentur, qui lavabantur. uxor renuntiat viro.* M. Aemilius Scaurus p. 260 *M. Varius Hispanus M. Scaurum principem senatus socios in arma ait convocasse. M. Scaurus princeps senatus negat, testis nemo est. utri vos, Quirites, convenit credere?* ib. *Varius Sucronensis Aemilium Scaurum, regia mercede corruptum, imperium populi romani prodidisse ait; Aemilius Scaurus huic se affinem esse culpae negat. utri creditis?*

Iam mihi agendum est de quibusdam locis, quibus condicio et consecutio (ἀπόδοσις) omni particula omissa in eodem gradu positae sunt. Cato de a. c. 95, 2 *hoc vitem circum caput et sub brachia unguito: convolvulus non nascetur.* — Nulla ratione posteriores hic particula si aut alio simili carere possunt. 122 *id mane iciumus sumito cyatum: proderit.* 156, 2 *ubi occipiet fervere paulisper, demittito unum manipulum, fervere desistet.* 157 bis. 157, 10 *eo hominem demittito, cito sanum faciet hac cura: expertum hoc est.* — ib. *eo lotio inun-*

guito, plus videbunt. cf. Varro r. r. I 2, 25 *cucumerem anguinum condito in aquam eamque infundito qua voles, nulli accedent.*

Scipio Africanus minor p. 184 *nos vis (defendere) nequitiam, age malitiam saltem defendas.*

Omnia vero superat Cato de a. c. 34, 2 *ager rubricosus et terra pulla, materina, rudecta, harenosa, item quae aquosa non erit, ibi lupinum bonum fiet.* — Hic non solum particula ubi (vel relativo qui) sed etiam verbo deficiente, nimis libertate illa auctor abusus mihi videtur. Illis autem locis, concedo, haec abrupta brevitatis, e maiore animi concitatione parta, absolutissimam quamdam efficit gravitatem. Atque hic praesto est Cato ille non minus severissimis moribus quam solidissimo ac quasi aspero sermone.

His simplicioribus coordinationis generibus tractatis ad difficiliora animum intendamus. Ex eodem autem fonte quo illa accuratior verborum abundantia, de qua in capite I egi, sententiae coacervatae manant, quae totum verborum ambitum complectantur. Ut illic in copia verborum studium quam maximae perspicuitatis cognoscitur, ita hic alia aliam enuntiationem premit, ut priorem explicet, ut corrigat, ut moderetur. Nam totum enuntiatum aliquando invenimus, quod ex natura adultae linguae latinae prorsus supervacuum est: 291 *Vaurus haec quae infra scripta sunt . . . . . facienda coiravit.* cf. tab. Ig. VI A 16 *hondra esto tudero, porsei subra screihtor sent.* 293, 7 *post k. Septembr. quae eo anno fuerint* — quorum loco eius anni satis fuisset. At totum illud enuntiatum vim anget, id quod auctor intenderat. Calpurnius Piso fr. 36 *occipit saeculum his consulibus qui proximi sunt.* tab. Ig. VI A 5 *sersi pirs sesust, poi angla aseriato est, erse neip mugatu nep arsir andersistu, nersa courtust, pors angla anseriato iust.* — At quanta crebritas sententiarum, tanta paupertas sermonis. Nam enuntiationum secundariarum fere nihil aliud legum sermone usurpatur nisi aut relativae aut condicionales, cum raras sint coniunctiones temporales ubi vel postquam vel cum, cum raras sint constructiones participiales, ut iam vidimus. Illae ipsae autem cum nimia ubertate usurpatae gravitatem illam duritatemque effingunt, quae in legibus maioribus primum legenti non parvas difficultates praebent. Quae quales sint, qui creverint, considerare operae pretium sit.

XII tab. VIII, 11 *si nox furtum faxit, si im occisit, iure caesus esto.* — Hic sententiae condicionales alia aliam excipit, cum priorem subiunctam esse appareat. Itaque, ut supra dixi, expectas: *qui nox furtum faxsit, si . . . . ., iure caesus esto.* V, 7 *si furiosus escit, ast ei custos nec escit, adgnatum . . . . . potestas esto* — pro *si ei qui furiosus escit, custos nec escit . . . . .* Quamquam Schoell l. c. p. 110, 111 huic *ast* aliquid rationis adversativae = ἐὰν δέ inhaerere contendit, ut de hac re dubitem, num rectum videam. tab. Bant. osc. v. 23 *eituo sivom, paei eizeis fust, pae ancesto fust.* — Hic satis fuisset:

eituo sivom eizeis, pae ancesto. cf. *carm. evoc. apud Macrobius III, 9 si deus si dea est.* cf. Varro *antiq. rer. div. VIII apud Gellium II, 28* (quem locum iam attulit R. Merkel in editione Ovidii *fastorum* Berolin. 1841) *hostiam si deo si deae immolabant.* cf. etiam *tabulae devotionis* (apud Wordsworth l. c. p. 231) *Q. Letinium Lupum qui et vocatur Caucaadio qui est filius Sallusties . . . . ., hunc ego . . . . . demando* — quam dicendi rationem Mommsen *Hermae IV p. 282* appellat: *ungenauere Ausdrucksweise des gemeinen Lebens.* — 293, 7 *quouis eorum ita nomen ex h. l. post k. Sept. quae eo anno fuerint, delatum erit, quei eorum eo iudicio condemnatus erit, quanti eius rei slis aestumata erit, tantam pecuniam solvito*. — Quae quattuor relativa quin lenta languidaque sint, quis dubitet? Quam facile erat vitatu, si forte scripsisset: *qui eorum nomine eius ex h. l. post. k. Sept. eius anni ita delato eo iudicio condemnatus erit, quanti eius rei slis aestumata erit, tantam pecuniam solvito.* ib. 21 cur non scripsit: *C viros ex CD I vireis in eum annum ex h. l. lecteis qui vivat legat?* — Rudiori autem animo illud prius relativum nimio momento est, quam ut propria enuntiatione excudere desistat cf. ib. 75. ib. 27 *qui iudices e[x h. l. lectei erunt] quam in rem eis iudices lectei erunt, eius rei . . . .* — Quanto simplicius attamen non minus idoneum ad intellegendum: *quam in rem iudices ex h. l. lectei erunt, eius rei.* cf. ib. 66. Varro l. l. V, 147 *quod ibi domus fuerit cui cognomen fuit Macellum, quae ibi publice sit diruta, e qua aedificatum hoc quod vocetur ab eo macellum.* — tribus relativis quorum duo ad unum nomen: domus pertinent, structuram aliquid duri impeditique praebere omnes concedent. cf. 161. VIII, 40. VI, 37 *quare si quis primigeniorum verborum origines ostenderit, si ea mille sunt.* cf. VIII, 27. IX, 33 *pugnant volsillis, non gladio, cum pauca excepta verba ex pelago sermonis populi minus trita afferant, cum dicant propterea analogias non esse* — pro *cum propter pauca excepta verba . . . minus trita allata analogias non esse dicant.* cf. X, 5. r. r. II prooe. 6. 3, 6.

De omni Varronis genere dicendi quid nobis iudicandum sit, Norden l. c. I p. 194 sq. ita docuit, ut mihi quidem tacendum sit.

tab. Ig. VIB 54 *nosve ier ehe esu poplu, sopir habe esme pople, portatu.*¹⁾

Aut alterum relativum alterum condicionale invenimus, quae facillime in unum comprehenduntur. 293, 39 *quam rem pr. ex h. l. egerit, si eam rem proferet* — pro *si praetor rem ex h. l. actam proferet.* cf. 294, 43. 295, 33. 294, 5 *qua ager privatus casteli Vituriorum est, quem agrum eos vendere heredemque sequi licet, is ager . . . . .* — pro *qua agrum privatum casteli Vituriorum eos vendere . . . . .* cf. 28. 295, 18, 29, 52, 65, 67, 68, 80 (bis), 83, 86. 306 III 4. 312 68—69. — Relativa eadem forma grammatica in

1) cf. Planti Trin. 83 sq. 471 sq.

unum subiectum spectantia, quantum vidi, in ultimis huius aetatis inscriptionibus rariora sunt.

Iam vero quid relativa nimis adhibita efficiant, ex 295, 21—23 cognoscas, quae non minus quam dimidiam paginam complexa unam periodum effingant, cuius subiectum primo loco, praedicatum (nempe subiecto per demonstrativum repetito) ultimo positum est. Omnem autem mediam partem fere nihil aliud complet nisi explicationes singulis notionibus iterum atque iterum per relativa additas ita, ut ad monstruosas quodammodo claudicantesque ambages producantur.

Cum breviores sint illis adnoto veluti 295, 43—45 . . . . (deleta sunt) *quemve agrum locum de eo agro lo[co . . . . ex] pl. sc. quod M. Baebius tr. pl. III vir coloniae deducend[ae rogavit . . . da]tum adsignatum esse fuisse iudicaverit, uti in h. l. sc. est, quei l[ocus . . . .] extraque] eum agrum locum, quei ager locus in ea cen[s]tura . . . extraque] eum agrum locum, quem ex h. l. colonei eive, quei in colonei numero [scriptei sunt] . . . . oportebitve, quod eius agri loci quovique emptum est [. . . . m]anceps praevides praediaque soluti sunt.* cf. ib. 75—76, ubi quinque quidem relativa in idem subiectum spectantia cumulantur. cf. 309 I 12 sq.

Enuntiationes secundarias enumerandi causa aliquando repeti iam e legum natura intellegi potest: 293, 56 *quei ex h. l. condemnatus] aut absolutus erit, quom eo h. l. nisei quod post ea fecerit, aut nisei quod praevericationis causa factum erit, aut [. . . . nisei de litibus] aestumandis, aut nisei de sanctioni huiusce legis, actio nei esto* cf. 294, 38. 295, 5. cf. Cato de a. c. 14, 4 *tegula integra quae erit, quae non erit, unde quarta pars abierit, duae pro una . . . . putabuntur.* Praeterea Cato non tam relativas enuntiationes repetere quam eadem particula condicionali uti solet: de a. c. 2, 1 *pater familias ubi ad villam venit, ubi larem familiarem salutavit . . . .* — Apparet actionem veniendi actioni salutandi anteire. Quare ei dicendum fuit: *pater f. cum ad villam venerit, ubi . . . .* — aut *pater f. ubi ad villam venit lare familiari salutato . . . . fundum circumeat.* — id. orat. 51 *memoria sic accipi, siquis quid alter ab altero peterent, si ambo pares essent, sive boni sive mali essent — pro siquis quid alter ab altero, qui (vel: cum) ambo pares essent, peterent, sive . . . .* — cf. ib. 52 ubi exspectas: *siquis vestrum qui belli superfuert, non invenerit pecuniam, egebit — aut siquis vestrum belli superstes non invenerit pecuniam.* Valerius Antias fr. 45 (Peter hist. r. p. 167) *velitis iubeatis, Quirites, quae pecunia capta ablata coacta ab rege Antiocho est quique sub imperio eius fuerunt, quod eius in publicum relatum non est, uti de ea re Ser. Sulpicius praetor urbanus ad senatum referat, quem eam rem velit senatus quaerere de eis, qui praetores nunc sunt — pro quod pecuniae captae . . . . ab rege Antiocho . . . . in publicum relatum non est.* — Ceterum haec verba apud Livium XXXVIII, 54 tradita rogationem agunt (cf. Livii verba:

fuit autem rogatio talis) Valerio Antiate non nominatim laudato. At praeter hoc structurae priscae specimen praebentur I. *velitis iubebatis* II. copia verborum: *capta ablata coacta* III. vocabulum *rem* accurationis causa repetitum. Huc accedit quod in fine praeeuntis capitis (53) non solum Antiatis nomen exstat: (*Antiatem auctorem refellit tribunus plebis*) sed etiam huius in fine: *has ego summas auri et argenti relatas apud Antiatem inveni* — praeterea in c. 45 in eunte legis: *ut Valerius Antias auctor est*. — Quibus de causis hic (c. 54) Antiatis verba nobis tradita esse ego conicio.

In his periodis multitudine relativarum vel aliarum enuntiationum secundariarum porrectis mirari non debemus constructionem aliquando ab auctoribus negligentia quadam commotis mutari. Sic 311 II 29 *sei is eam rem, quae ita ab eo petetur deve ea re cum eo agetur*. — Auctorem ex relativa structura in demonstrativam constructionem transire sic explicem: quamvis ex relativo id quo sententia variatur, pendere debeat, tamen ex anteeunti condicione: *si is eam rem* — structum est, cum haec animo auctoris iam inhaeserit. Nempe legitimum hoc esset: *quae ita ab eo petetur aut qua de re cum eo agetur*. cf. 295, 66, 67. 311, 7—9. 311 II 38 *tum de eo, a quo ea res ita petetur quomve eo de e. r. ita agetur* — pro *quomve quo*. cf. ib. 30. 312, 91—93 *nisei quei eorum stipendia . . . . , fecerit, quae stipendia . . . . , aut bina semestria, quae . . . . procedere oporteat, aut ei vocatio rei militaris erit . . . .* — pro *aut cui*. — Hic quamquam coniunctio si vel alia non praecessit, tamen ei quasi ex tali pendens structum est. Neque recusarem, quominus cum Mommseno ante haec verba addens ex 103 *dum taxat quod ei legibus pl. sc. procedere oportebit* cf. C. I. L. I p. 125 — vocabulum *ei* in constructionem illius enuntiationis pertraherem, si non eiusdem legis simile aliquid legerem: 158 *qui pluribus in municipiis coloneis praefectureis domicilium habebit et is Romae census erit* — ubi iterum Mommsen inscriptioni parum confisus coniecit *si is*. Itaque ego quidem persuasum habeo hoc loco (158) traditum servandum esse; illo (91—93) quod ad verba pertineat nihil suppleri opus esse. Ceterum etiam haec attractione quadam effecta esse nescio an iudicandum sit.

Iam coniecturam afferre mihi liceat. 312, 103 traditur: *C.VM.EO* quod sensum non praebet. Iam Mommsen proposuit C. I. L. I p. 125 *dum*, praesertim cum litteram *D* nihil aliud esse nisi versam *C* appareat. At *EO* ex litteris *TA* (= *taxat*) corrupta esse coniciens mihi quidem non persuasit, cum *O* nulla ratione fragmentum litterae *A* esse possit. Contra ego propono: *DVM EORVM*. Spatium autem trium ultimarum litterarum in monumento liberum esse, ex F. Ritschl: priscae latinitatis monumenta epigraphica Berolin. 1862 mihi ipse persuasi. *Quod* tum pronominis indefiniti formam esse posse docet eiusdem legis 71 *neve eorum quod*. Ac refero quidem *eorum quod* ad antecedentia *bina semestria*. Sententiam igitur

quantum video, mea coniectura quamquam non mutat, tamen commendetur, quod magis signa tradita sequitur.¹⁾

Simpliciora quaedam structuræ mutatae haec affero: 294, 5 *quem agrum eos vendere heredemque sequi licet* — ubi *quem agrum* simul obiecto et subiecto fungitur. cf. 308, 9 *utei eis legatos venire mittereque liceret*.

Cato de a. c. 16 *calcem partiario coquendam qui dant, ita datur* — recte Keil supplet *ab eis*. Similia in illius commentario p. 43 inuenies. — c. 90 *postea fabam puram fresam et far purum facito et fabae tertia pars ut infervescat*. 141, 1 *quota ex parte sive circumagi sive circumferenda censeas*. cf. 294, 4 *eos fincis facere terminosque statui iuserunt*. tab. Bant. osc. v. 19 *pis cevs bantins fust, censamur esuf* (nominativus) *in eituam* (accusativus). — Sic saepe etiam hic illam negligentiam scribendi cognoscimus, quae omnem congruentiam aequabilitatemque ignoret.

Caput IV.

De attractione syntactica.

Causa attractionis ex illa linguae natura repetenda est, quae rationibus paribus formas pares reddere aut duas rationes, quibus iam aliquid aut formae aut sententiae commune est, magis adaequare studeat. Nam est animi hominum, ut cogitationes (ideas) ita enuntiationes earum, ut ita dicam associare. Quae exaequatio quantopere quodammodo conscientiam eorum fugiat, ex illis generibus eius inprimis apparet, quae formales nominamus, veluti ex litterarum attractione. Atque exempla enotare supervacuum sit, cum et notissima res sit et in recentioribus libris de arte grammatica conscriptis, ut fere fit, iam satis demonstretur. Haec autem auctoris inscientia quam memoravi nobis ostendit, in quibus regionibus prae ceteris talia nobis quaerenda sint: ubicumque lingua statim cogitationem sequitur, ubicumque nullo studio nec artis nec elegantiae recta nativas animi motiones reddit. Et inveniri in omnium gentium inprimis primordjjs linguarum Ziemer l. c. p. 55 sq. edocet. Haec igitur alia species illis nobis tribuenda est, quae non tam logica quam psychologica appellanda sunt.²⁾ — Ac primum quidem dividens Ziemerum secutus agam

1) Ceterum Wordsworth l. c. p. 215 omnem enuntiationem litteras incertas continentem usque ad *oportebit* omittit nulla causa in commentarii p. 469 allata. Cui quae ratio subsit, non prorsus video.

2) De casuum quam dicunt attractione apud Plantum et apud Terentium ample quaesivit H. Bocksch, diss. vratisl. 1865, qui de hac ratione explicanda nonnumquam iam rectum vidit, quamquam ego non semper cum eo facio.

I. De assimilatione formae.

a) Generis.

Varro l. l. V, 113 *purpura a purpurae maritumae colore, Poenicum quod a Poenis primum dicitur allata.* — Ex *purpura*, cum primo loco caput positum sit, verbum structum est. Itaque supervacuum puto, ut Laetus voluit, emendare *allatum*.

b) Casus.

97, 21 *neve inter ibei virei plous duobus mulieribus plous tribus arfuisse velent.* — Cum nominativus *virei* ante legatur, certe ea aetate, cuius auctores aliquam concinnitatem verborum consequuntur, *mulieres* dixissent; sed ablativus interiectus qui animo scribentis inhaesit, sequentis verbi ablativum effecit.

Cato de a. c. 23, 4 *tortivum mustum circumcidaneum suo cuique dolio dividito* — pro *suo quodque* — aut *suum cuique*. — Hanc formulam inprimis adaequationi idoneam esse, iam Ziemer l. c. p. 70 perspexit hoc exemplo allato: *sui quique mores fingunt fortunam hominibus* (Ribbeck, comic. latin. rel. I p. 108). — cf. 312, 91 *quae stipendia in castris inve provincia maiorem partem sui quovisque anni fecerit* — ubi genitivum *quovisque* (pro nominativo) non nisi ex ceteris duobus genitivis, quippe qui eum circumdant, proculus esse apparet. — Idem 312, 102. Varro l. l. X, 48 (*cum*) *debeant sui cuiusque generis in coniungendo copulari.* — Idem statuendum mihi videtur de 294, 31 *ni quis posideto nisi de maiore parte Langensium Veituriorum sententia* — pro *maioris partis*. — Si causam quaeris, in praepositum *de* animum intendas; nam hoc factum est, ut primum nomen, quod sequitur, inde strueretur. Cato or. I, 4 *agerum quem Volsci habuerunt, campestris plerumque Aboriginum fuit* — pro *ager*. — In verbo *agerum* pronuntiando auctoris animo iam enuntiatio relativa inest, ut huius structura cum structura illius misceatur. cf. ib. 32, 2.

Versa vice de nominativo agitur 294, 43 *Vituries* (flectitur autem secundum o-declinationem cf. v. 5 *Vituriorum*), *qui . . . . . iudicati aut damnati sunt, sei quis . . . . . eos omnes* — pro *Vituros*. cf. Carm. evoc. apud Macrobius III, 9 *teque maxime ille qui urbis huius populique tutelam recepisti, precor.* — Quis non expectet *illum?* tab. Ig. VI A 19 *vasor verisico Treblanir, porsico ocerer pehaner paca ostensendi, eo iso ostendu* — pro *vaso* (accusativo). Nominativum ad *porsico* attractum esse iam Buecheler, *Umbricorum* p. 51 observavit.

Calpurnius Piso fr. 19 *quia Tarquinio nomine esset* — pro *Tarquinius*. — Quem ad locum Gellius XV 29 adnotat: *duae istae in loquendo figurae notae satis usitataeque sunt: mihi nomen est Iulius* — et *mihi nomen est Iulio* — *tertiam figuram novam repperi apud Pisonem* (sequuntur illius verba). — Ita ego in hoc loco interpretor *Tarquinio* ablativum, qui sequenti nomine exaequatus est;

nam hic prior est cf. veluti *ego sum nomine*. Nempe in illa formula quae apud optimos auctores semper floruit *mihi est nomen Iulio* non minus attractionem casus nobis statuendam esse verbo nullo opus est. Cato de a. c. 134, 3 *Iane pater, uti te strue ommovenda bonas preces bene precatur sum, eiusdem rei ergo macte vino inferio esto*. — Vocativus *macte* (pro nominativo) antecedenti *Iane* effectus est; quae de re iam Ziemer l. c. 71 disseruit aliud exemplum (Vergilianum) afferens. Praeterea eodem Catonis loco bis. Apud Livium etiam, ni fallor, similia inveniuntur. Varro r. r. II 2, 5 *iure utimur eo, quo lex praecripit.*¹⁾ l. l. VII, 110 *in secundis tribus quos ad te misi item generatim discretis primum* (intellegendus est accusativus, cum de libris verba faciat) *in quo sunt origines, ... secundum quibus vocabulis tempora sint notata, ... tertius hic, in quo . . . .* — In hac structura quae iam in capite 109 incepta monstri instar producit, cum nominativus *tertius* sententiam expediat, etiam illorum *primum, secundum* loco nominativum exspecto; accusativi autem ex ante eunti *quos* structi mihi videntur. Gellius III 10, cum de Varrone disputet, illum his imitatus esse mihi videtur: *pericula quoque vitae fortunarumque hominum, quae climacteras Chaldaei appellant, gravissimos quosque fieri septenarios*. — Fortasse sic intellegitur Varro l. l. VIII, 13 *cum de his nomen sit primum — prius enim nomen est quam verbum temporale et reliqua posterius quam nomen et verbum — prima igitur nomina*. — Dico posterius secundum prius structum mihi videri, nisi orta sunt vel simile aliquid supplendum esse censet.²⁾

Sicut in lingua graeca, ut de aliis taceam, etiam in latina ea nomina quorum notiones infinitivo vel participio proximae sunt, cum eo casu struuntur, quem primum verbum postulat cf. Ziemer l. c. p. 94. Sic 94 *manum iniectio*. XII tab. III 2 *manus iniectio*. — Atque hic accusativum nobis intellegendum esse Schoelli acumen l. c. p. 102 sq. similibus collatis comprobavit. Ceterum plura talia in Plauti fabulis legimus. Similiter 295, 54 *emptor siet ab eo* — ubi substantivum secundum verbum suum structum esse apparet. — Eodem modo enodo 97, 23 *senatuosque sententiam utei scientes essetis* — quasi verbum finitum usurpatum. Participium futuri cum verbo esse coniunctum in memoriam revoco, quod posteriores sicut verbum finitum componere omnes consentiunt. cf. 312, 148 *qui tum censum populi acturus erit.*³⁾

1) Quem locum sic explicans pugno contra Keilii commentarii p. 146.

2) cf. Plauti Trin. v. 137 *ille qui mandavit, exturbasti ex aedibus?* — Alia Plautina invenies in Brixii editione Trinummi ad versum 985, qui iure laudat, quae explanavit Reisig-Haase: Vorles. über lat. Sprachwiss., III lat. Syntax ed. Schmalz-Landgraf Berlin 1888: adn. 558 *der Sprechende, nicht im Stande, oder nicht geneigt, den Bau des Satzes im voraus zu berechnen, schließt das als Hauptsache voraufgestellte Nomen an das ihm zunächst im Sinne liegende Verbum an*.

3) cf. Varro antiq. rer. hum. XXI apud Gellium XIII, 13.

c) *Temporis.*

293, 8 *de heisce, dum mag. aut imperium habebunt, iudicium non fiet.* — Posterioris aetatis auctores post *dum* praesenti contentos fuisse inter omnes constat. Hic autem, quamquam studii accuratioris rationem ducendam esse non nego, tamen causam futuri in omni interdicti natura sitam esse persuasum habeo, cum id in futurum tempus spectet. Dico *habebunt* sequenti *fiet* adaequatum esse. cf. 294, 29, alias saepius. Varro l. l. V, 13 *non cum de locis dicam, si ab agro ad agrestem hominem, ad agricolam pervenero, aberraro.* — C. Fannius p. 201 *si Latinis civitatem dederitis, credo, existimatis, vos ita ut nunc constitisse, in contione habituros locum.* — Infinitivum *constitisse* in structuram accusativi cum infinitivo utpote qua inclusus sit, pertractum esse statuendum est. cf. Norden l. c. I p. 172 adn. I.

Iam progrediar ad singularem illum sermonis usum infinitivi perfecti loco infinitivi praesentis adhibendi, quem maxime in praecceptis interdictisque et votis invenimus. Quicumque enim iubet, vetat, optat, eius animum voluntatis motiones tanta vi afficiunt, ut iam id perfectum esse velit, quod non nisi consecutio futuri temporis esse possit. Iterum hic maior quaedam animi concitatio causa nobis statuenda est. (cf. Ziemer l. c. p. 76 sq.). 97, 4 *neiquis eorum Bacanal habuisse velet.* cf. 6, 10, 12, 13 (saepius), 14 cet. Cato de a. c. 5, 4 *nequid emise velet.* — ib. *nequid dominum celavisse velet.* — Saepius. C. Sempronius Gracchus p. 236 *edixerunt, ne quis in balneis lavisse vellet.* — Varro antiq. rer. hum. XX apud Nonium: *nequis lectorem spurcum, hominem liberumprehendere iussisse velet.* cf. l. l. IX, 111 *artifex reprehendus qui debet in scribendo vidisse verum.* tab. Ig. VII B 2 *pifi* (hostiae) *reper fratrecaparsest erom ehiato.* — quam rationem Buechelér l. c. p. 118 his verbis exponit: *moris erat edicentes legemve sancientes non instantia sed facta ut hoc modo aversarentur.*¹⁾ Poetarum latinorum exempla collegit Holtze l. c. II, 80. Eodem spectat coniunctivus perfecti, quo lex Bant. osc. ad interdictum significandum utitur v. 10 *meddis . . . . . nep fefacid pod.* ib. 8, 17 *ni hipid.* — Varro sat. 34 *et me Iuppiter Olympiae, Minerva . . . . . vindicassint.* 245 *cave attigeris hominem.* — carm. evoc. apud Macrobius III, 9 *ut me meamque fidem. . . . bene salvos siritis esse.* — Qui usus dicendi in optimorum latinitate quantum ego quidem scio, in secundam personam concluditur.

Tum ex verbis voluntatis infinitivi perfecti passivi pendere invenimus, quippe qui vim ac gravitatem consilii agitati magis

1) Plauti haec comparo: Trin. 384 *di te servassint mihi.* cf. 627. Asin. 654. Pseud. 14. 37. Has autem formas quamvis obscuriores certe ex perfecto fictas esse, quantum ego vidi, inter omnes constat. Trin. 625 *huc aliquantum abcessero.* cf. 710. 1007. Asin. 685 *factum volo.* Iam modi assimilationem addo Pseud. 562 *suspiciosi mihi nunc vos suspicari me idcirco haec tanta facinora his promittere, quo vos oblectem, hanc fabulam dum transigam, neque sim facturus.*

illustret. 293, 30 *ut ei quod rectum factum esse volet.* ib. 65. 67. 73. — Ita verisimile est 308, 10 ex graecis verbis recte restituta esse: *verba facit. . . . eos se ex senatus consulto domos dimissos velle* (latinae autem legis initium deletum est).

d) Generis verbi.

293, 66 *apud forum palam, ubi de plano recte legi possitur.* Cato de a. c. 154 *uti transferri possitur.* or. I, 23 *id nequitum exaugurari.* Coelius Antipater p. 7 *cum iure. . . . bellum geri poteratur.* Claudius Quadrigarius fr. 33 *cum non possetur decerni.* fr. 47 *adeo memorari vix potestur.* — Dubito num huc mihi referendum sit tab. Ig. II A 4 *fetu puze neip eretu.* Omnibus his locis secundum passivum proximum talium verborum passivum adhiberi videmus, quae alias eo non fungi solent. Atque ita structuram passivam verborum desinere, coepisse intellegendam esse, iam Ziemer l. c. p. 85 cognovit. Ceterum poetarum priscorum exempla nonnulla invenies apud Draeger histor. Syntax der lat. Sprache I p. 140.

Denique de duplici comparativo in enuntiativis mihi agendum est, quem Ciceronis aetate frequentem esse constat. Hunc usum optime, ut est illius viri, Ziemer l. c. p. 67 explicat. At erravit, quod disserens: *während das alte Latein von solchen Vergleichen nichts weiß* — Ciceronem primum usurpasse contendit.¹⁾ Ostendo enim ego Catonis orat. X, 2: *quantoque suam vitam superiorem atque ampliozem atque antiquiorem animum inducent esse quam innoxiozem.*

II. De adaequatione rei (structurae ad sensum).

Ut illic affinitate quadam duarum formarum ita hic similitudine quadam notionum adaequatio perficitur. Quae duae rationes ex animi natura emanant. Quaecumque in animo hominis sibi proxima sunt, eadem in sermone. Si altera notio in alteram notionem transiit, illi etiam forma huius accipienda est. Sic quamvis cum formae damno tamen res exaequantur. Ac quanto maiore vi auctor ad has exprimendas nititur, tanto plures structuras ad sensum efficit. Maxime autem apud priscos, qui omnem formae discrepantiam vitare nondum consueverint, hoc studium praevalere iam hac quaestiuncula demonstratum esse putem. Nam illi nullam artis grammaticae legem secuti nihil contendunt ac laborant, nisi ut rem significant; haec est illis *suprema lex.*

a) Numeri.

Ac primum quidem notiozem illum dicendi usum contemplemur, cum subiectum collectivum sit verbi pluralis adhibendi 310, 10

1) cf. quae disputat Wölflin l. c. p. 71 obschon diese Construction kaum vor Cicero und Varro de ling. lat. 10, 75 *diligentius quam apertius* nachzuweisen sein wird.

*quemcumque veicus Furf. fecerint. 312, 150 quos maior pars decurionum . . . . mittei censuerint. Cato or. V, 2 haut scio an partim eorum fuerint. cf. orat. 26. Cassius Hemina fr. 9 pars ilico manent. cf. fr. 11. Licinius Macer fr. 23 pars magna levius clipea portant. Varro l. l. VI, 51 quae pars agendi est a dicendo ac sunt aut coniuncta cum temporibus aut ab his, eorum hoc genus videntur εἴρημα. — antiq. rer. hum. III apud Priscianum IX 10, 53 (cf. leipzig. Studien V, 92) postquam adoluerunt haec inventus. cf. r. r. III 7, 2 fit miscellum genus atque incedunt. — 293, 57 de consili maioris partis sententia, quanti eis censuerint — Verbum censuerint quasi consiliatorum anteierit structum est, qua notione hic abstractum consili fungitur. tab. Ig. V A 25 *sve mestrū karu fratri Atiiediu, pure ulu benurent, prusikurent.* cf. 28. V B 4.¹⁾*

Cato de a. c. 70 *bosque ipsus et qui dabit facito, ut uterque sublimiter stent.* Varro l. l. V 180 *qui petebat et qui inficiabatur, de aliis rebus uterque quingenos aeris ad pontem deponebant.* — Quam attractionem etiam posteriores auctores secuti sunt. cf. VIII, 26. 84.²⁾ Cato orat. 51 *si quis quid alter ab altero peterent, — ib. si sponsonem fecissent Gellius cum Turio. Claudius Quadrigarius fr. 85 sagittarius cum funditore utrimque summo studio spargunt.* — His proximis locis duas notiones per cum coniunctas easdem sentiri ac si per et annexae sint luce clarius est. cf. tab. Ig. VI B 57 *eno com privatir peracris sacris ambretuto.* Quamquam ex eis quae praecedunt, subiectum singulare auctori repetendum erat, tamen cum animo eius iam aliud additum esset, plurali adhibet.

Ita etiam explicandum est, sicubi verbum enuntiationis secundariae secundum nomen collectivum vel similem notionem unde pendeat componitur. 97, 9 *isque de senatuos sententiad, dum ne minus senatoribus C adesent, quom ea res cosoleretur, iousisent* (sic in tabula traditur). — Contra eos qui ediderunt (Mommsen, Schneider, alii) plurale verbum defendendum est, quod maxime e vetustioris sermonis ingenio est, ex illis *de senatuos sententiad* alterum subiectum, ut ita dicam animo attrahere ita, ut verbum strui possit, quasi duo subiecta — *is et senatores* — ante scripta sint. Atque haec Weissbrodti (observationum in S. C. de Bacchanalibus particula I, Brunsbergae 1879 p. 6) sententia eo comprobatur, quod eiusdem legis in v. 18 eadem tradita sunt.³⁾

Similem numeri discrepantiam praebet tab. Bant. osc. v. 9 *factud povs tovo deivatuns tanginom deicans, siom dat eizasc idic tangineis deicum, pod valaemon torticom tadait ezum.* cf. tab. Ig. VII A 52 hon-

1) Plauti Trin. v. 85 *faciunt pars hominum.* — alia avert Brix hoc loco. 286 *publicum privatum habent, hiulca gens.* 425 *mille drachumarum tarpessitae Olympico, quas de ratione debuisti, redditae.* 624 *celeri gradu eunt uterque.*

2) cf. Plauti Trin. 237^a.

3) cf. etiam Buecheler l. c. 92.

dra furo sehemieniar hatuto totar pisi heriest. pafe trif promom haburent, eaf acersoniem fetu Turse Iovie. . . . (sequitur saepius III. persona singularis.) III, 32 *ererek tuva tefra spantimad̄ prusekatu, edek pedume purtuvitu.* — Quem dicendi morem iam observavit Buecheler l. c. p. 161. Si alterius verbi singularis forma usurpata est, spectavit auctor ad singulas personas, quasi quisque, ut saepius in legibus latinis, dixisset. Quo modo accuratorem augeri ac qui legant, magis commoveri quis est qui neget? Cum suo iure Buecheler: Bruns, fontes iuris romani p. 48 adn. 4 comparat tab. Bant. lat. v. 24, 25 *iouranto [. . . .se]se advorsum hance legem facturum esse.* — Ego addo ib. 18. — Tum Buecheler 293, 36, 37 *iudices. . . . [iouranto . . . . facturumque se, uti quod recte factum esse vo]let, utei testium, quei. . . . , verba audiat.* — Legis annorum 81—84 p. Ch. n. (Salpensanae) cap. 26 *iuranto se, quodcumque . . . . censeat, recte esse facturum.* — Addo 293, 21 *Cviros ex eis, quei lectei erunt, quei vivat.* ib. 64, 67, 73 *ea omnia quod ex h. l. factum non est.* cf. Mommsen, unterital. Dialecte, Leipzig 1850 p. 120 adn. b. Porro 293, 59. Varro l. l. VIII, 3 *quod propagatum legi declinatu est, duo simul apparent quodam modo eadem dici et non eodem tempore factum.* — 294, 45 singularem pluralis sequitur. 295, 27 *is ager locus domneis privatus ita, utei quoi optuma lege privatus est, esto.* cf. 309, 16, 27. 310, 14. cf. Sempronius Asellio fr. 1 *nobis non modo satis esse video, quod factum esset, id pronuntiare, sed etiam, quo consilio quaque ratione gesta essent demonstrare.* 312, 32 *quemquamque . . . . tueri oportebit, quei eorum. . . . non tuebitur.* cf. 89, 152, 38. Cato de a. c. 39, 2 *inde laterculos facito, ... eum conterito.* or. II, 11 *sus usque adeo. . . . crescere solet, ut. . . . non possit . . . . itaque eas, siquis quo traicere volt, in plaustrum imponit.* Denique XII tab. VII, 7 *viam muniunt, ni sam delapidassint, qua volet, iumenta agito.* cf. I, 6. Quibuscum comparem Cato or. V, 2 *unus quisque nostrum, siquis advorsus rem suam quid fieri arbitrantur, summa vi nititur.* — Ut verbo plurali utatur, commotus est pronomine *nostrum*, ex quo subiectum *nos* animo auctoris obversabatur. Sic iudico, quod *quis* hic optime traditum nusquam nominativus pluralis exstat; coniecturam *ques* facillimam concedo, at causam ullam esse nego. — cf. 312, 81 *quoi] quisque eorum apparebunt.* — Fortasse sic intellegi potest Cato de a. c. 106 *siquis plus voles aquae marinae concinnare, pro portione ea omnia facito* — quamquam Keil l. c. p. 123 sic dici posse negans *siquid* coniecit. 97, 13 *neque virum neque mulierem quisquam fecise velet. neve posthac inter sed coniuurase. . . . velet.* — Subiectum grammaticum secundae partis supplendum esse *quisquam* verbum *velet* docet. Animo autem auctoris cum iam subiectum plurale obversaretur, *inter se* ex sententia dicere licuit, quamvis nec subiecto supplendo nec verbo satisfactum sit. cf. ib. 14. En videmus, quantopere sententia praevaleat, cum auctor non recuset discrepantiam grammaticam efficere. Ceterum *quisquam* etiam in Caesaris aetatis legi-

bus sic componitur. Varronis cf. rer. r. II 7, 15 *neque idem qui vectorios facere volt ad ephippium . . . . quod ibi ad castra habere volunt.* cf. 8, 2, 4. III 10, 2 — quaeque explicat Keil com. p. 197.

b) Generis.

293, 14 *quos legerit, eos patrem tribum cognomenque indicet . . . . quei ex h. l. CBI vireis in cum annum lectei erunt, ea nomina omnia in tabula . . . . scriptos, patrem tribum cognomenque tributimque discriptos habeto.* Habes participii scriptos e nomine neutrius generis pendentis masculinum. Structum igitur est, quasi auctor enuntiationem antecedentem — *qui . . . . lectei erunt* — cum eos excepisset, ut — *nomina omnia, tribum cognomenque* — quasi interiecta accipienda essent. Ac subest masculinum omnibus his enuntiationis, quamquam verbo non expressum est. cf. ib. 18. 295, 7 *ager locus aedificium omnis quei supra scriptu[s] est*. — Expectas nimirum omne quod, cum antecedit neutrum aedificium. At regit ille ager constructionem, praesertim cum haec lex agraria sit. cf. ib. 8, 72. Contra 309, 12 iam diligentius distingui genera observamus: *qui agrei, quae loca aedificia.* cf. ib. II 19 *quae leges quodque ious quaeque consuetudo.* Illis autem proximum est 295, 12 *quo magis is a]ger locus aedificium privatus siet.* 295, 46 *manceps praevides praediaque soluti sunt.* — Item genus masculinum praevalet tab. Ig. VI A 1 *peiqu peica merstu.* — Qualibus quodammodo illa conferenda sunt, quae Ziemer l. c. p. 87 adnotat veluti: *capita coniurationis virgis caesi ac securi percussi.* — Iam addo structuram quamdam ad sensum, quam cum Buechelero l. c. p. 138 insolentius adhibitam iudico: tab. Ig. II A 41 *struhslas fiklas sufafas kumaltu.* Neque enim possum non assentiri illi, qui explicat: *pars tantum liborum et crudae carnis comminuenda et in ignem spargenda praecipitur neque vero tota.* — Id quod auctor si non verbo at structura expressit.

c)

agam de **adiectivo** quod **adverbii vi** fungitur. Notio igitur illius, quo verbum explicari debet, ad nomen transit, quamvis adverbium quod respondeat linguae non desit. Talia autem in sermone incultae multitudinis finguntur, quod magis sensibus percipiuntur (cf. Ziemer p. 89 sq.): 84 *dono dedet lubs mereto.* cf. 85. 86. 118. tab. Ig. VI A 56 *tases persnimu sevom.* id. 59, saepius. VI B 2. VII A 4, 8, 47. I A 26. II A 39. IV, 27.

Omnibus structuris ad sensum libertatem quamdam rationum grammaticarum subesse vidimus. Quam viam persecutus iam animum in similia intendam, quae etiamsi non signa attractionis prae se ferunt, tamen liberius atque ex sensu dicta explicanda mihi videntur. In primis talia afferam, quae generi neutri favent ita, ut ad genus masculinum aut femininum antecedens referantur. 293, 68 *unde ea pegunia redacta erit quantumque in eo fisco siet.* — ib. 69 *quoi] pe-*

guniam. . . . . solvi iuserit, id quaestor. . . . . dato. 294, 13 *agri poplici quod Langenses possident.* 306, 14 *antas duas. . . . . proicito. . . . ., insuper id limen imponito.* cf. ib. II 10, 17. 312, 38. Cato de a. c. 25 *erit lora familiae quod bibat.* 145, 3 *quae eius pars erit, omne deducetur.* — Cuius discrepantiae quae est causa? Cum negligentia quaedam tum studium auctoris mihi videtur, qui notionem quam communem possit, significaturus sit. Illa sine dubio ex linguae vulgaris ingenio est. — His iam variationem verborum addo, cuius causam singularem non cognosco: 293, 63 *ubi ea dies venerit, quo die.* cf. ib. 66. 306 II 17 *calce harenato lita politaque et calce uda dealbata recte facito.* 311, 24 *eo nomine qua de re agitur.* cf. ib. 30, 33, 40. 311 II 4 *a quoquomque pecunia certa. . . . . petetur, quae res non plus HS XV erit.* cf. Valerius Antias fr. 45. —

Caput V.

De subiecto aut non significato aut mutato.

Ut iam in praeceptis Catonianis duritiam quamdam cognovimus, quod auctor supervacuum putat condicionem ac consecutionem exprimere, sic aliam speciem illius brevitatis vere italicae in subiecto significando reperimus, quam cum suo iure maxime admirabilem esse iudicat Schoell l. c. p. 73.¹⁾ Atque alteram huius usus causam simplicitatem et sentiendi et loquendi esse maxime verisimile est. Hanc brevitatem summam deprehendimus antiquissimis temporibus ita ut aliquando perspicuitas sententiarum nobis minuat, inprimis in lege XII tab. veluti VIII, 11 *si nox furtum faxsit, si im occisit, iure caesus esto.* Apparet enim primae ac tertiae parti idem subiectum vindicandum esse, scilicet fur, mediae autem aliud subesse, scilicet is qui compilatus est. At neutrum expressum vides. Rectius igitur sic haberent: *qui nox furtum faxsit, si quis eum occisit, iure caesus esto.* — Attamen fac ut sentias, quanto graviora illa sint, quamquam abrupta, ut ita dicam. ib. VIII, 24 *si telum manu fugit magis quam iecit.* En in secundo verbo subiectum, quamvis novum intellegendum sit, non significatur. X, 9 *cui auro dentes iuncti erunt, ast im cum illo sepeliet uretve, se fraude esto.* — Sic saepius illic invenies cf. I, 1. V, 3. — De obiecto exprimendo disseruit Schoell l. c. p. 77. Lex regia apud Festum p. 189 (Müller) *qui cepit, aeris CC dato, ib. C, qui ceperit, ex aere dato.* Catoniana haec comparo: de a. c. 14, 2 *(faciat) paullulum pilam, ubi triticum pinsat* — sc. *pistor.* ib. 5, 2 *vilicus si volet male facere, non faciet.* — scilicet *familia, de*

1) cf. Wordsworth l. c. 509 qui Schoellium sequitur.

qua antea egit. cf. 10, 1, 4. 11, 1 bis. 150, 2. — Catonis igitur sicut legum XII tabularum proprium est subiectum omittere, sicubi per se ceteris verbis suppleri potest. Idem apud Varronem observamus; antiq. rer. div. III apud Macrobius I 16, 19 *viros vocare feriis non oportet, si vocavit, piaculum esto.* — r. r. I 4, 2 *nemo enim eadem utilitati non formosius quod est emere mavult pluris, quam si est fructuosus turpis* — supplendum autem est fundus.¹⁾ tab. Ig. V A 16 *kumnahkle Atiiedie, ukre eikvasese Atiiedier, ape apelust, muneklu habia* — deest nomen flaminis. VI B 48 *pone poplo afero heries, avif aseriato etu.* — cf. Buecheler l. c. p. 33. 86. — alia ib. 51. 52.

Simili ratione iudicandum est 97, 13 *neve posthac inter sed concourase neve comvovise neve conspondise neve compromesise velet, neve quisquam fidem inter sed dedise velet.* — Subiectum *quisquam* quamvis iam inter primum *neve* et *posthac* suo loco fuisset, tamen illic omissum est, quod, si rectum video, non multo ante usurpatum hic suppleri potuit. — In ceteris legibus subiectum inprimis structurae accusativi cum infinitivo deesse reperimus: 293, 19 *sei deiuraverit calumniae causa non postulare* — deest autem se. 295, 69 *quoui ita emptum esse comperietur* — deest eum. cf. ib. 68. 312, 106. Cato de a. c. 2, 2 *dicit vilicus sedulo se fecisse, servos non valuisse, tempestates malas fuisse, servos aufugisse, opus publicum effecisse* — in ultimo membro deest se. cf. 148, 2. Cassius Hemina fr. 37 (bis) *propterea arbitrarier non computisse.* cf. Calpurnius Piso fr. 18. 27. Valerius Antias fr. 21.

Quae ad mutatum subiectum pertinent, haec affero: 312, 72 *quominus eis loceis porticibusque populus utatur pateantve* — apparet ex ablativis *loceis porticibus* nominativum illi fingendum esse. Etiam haec attractione ad sensum sis interpreteris. Cato de a. c. 155, 1 *aquam diducere in vias et segetem curare oportet uti fluat.* Quin supplendum sit *uti aqua* non dubium est. tab. Ig. VI B 52 *ape desva combifiansiust, via aviecla esonome etuto.* 53 *ape acesoniame hebetafe benust, enom termnuco stahituto.* cf. 63, 64, saepius. Buecheler l. c. p. 93 hunc sermonis usum sic finit: *mutatur subiectum nec tamen significatur, quia uter utrum conveniat verba factururus, res ipsa docet.* Qua dicendi libertate illam personarum mutationem explicem, quam praebet 19: *Iove Sat. deivos quoui med mitat, nei ted endo cosmis virco sied* — dico transitum ex tertia persona in secundam.

1) Qua re recte cognita H. Keil commentarii p. 25 tradita iure defendit. cf. cap. 21. 40, 6.

Caput VI.

De collocatione verborum.

Suprema lex ut rationum grammaticarum significandarum ita collocationis verborum condita est in colligatione sententiarum, quocumque modo animus fingit. Quo minus homines cogitationes lingua inlustrare ornareque student, eo magis nativam illarum et coniunctionem et consecutionem reddunt. Eam partem, quae summa vi animo impressa est, prae ceteris lingua edi verisimile est. Ceterae sicut quaeque animum commovit, lingua pronuntiatae suum locum retinebunt. Quae sermone vetere maxime confirmari videbimus. Inde enim explicanda sunt haec: 19 *Iove Sat. deivos qui med mitat.* — Praeposita sunt deorum nomina, quod de illorum sacrificiis agitur. 33 *Retus Gabinio Cai servus Calebus fecit.* — Sine dubio post *Retus* exspectas *Cai servus*, vel si legere mavis *cum servis*; at *Gabinio* auctori cum caput esset, praesumpsit. 94 *in hoc loucarid stircus nequis fundatid.* 97, 3 *de Bacanalibus quei foideratei esent, ita ex-deicendum censuere.* — cf. ib. 7, 10. 293, 2 *in annos singolos pecuniae quod siet amplius.* cf. ib. 46. 294, 13. 295, 20 *ager locus publicus populi romani quei.* cf. ib. 75. 306, 10 *in area trans viam paries qui est* — ubi subiectum aliis notionibus maioribus cessit.

Talium ex omnibus huius aetatis legibus multitudinem afferre possum. cf. XII tab. III, 1 *aeris confessi iudicatis XXX dies iusti sunt.* V, 2 *uti legassit super pecunia tutelave suae rei, ita ius esto.* — tab. Bant. osc. 23 *pr. svae praefucus pod post ezac bansae fust, svaepris.* ib. 28 *pr. censtur bansae ni pis fuid.* tab. Ig. I B 1 *Vukukum Iuviu, pune uvef furfat, tref vilul turuf Marte Hudie fetu,* ib. II B 22. *vilu vufru pune heries fasu.* VI A 19, 26, 36, 46. VI B 29. Saepissime ita Cato struit: de a. c. 6, 1 *agrum quibus locis conseras, sic observari oportet,* ib. 16 *calcem partiario coquendam qui dant, ita datur.* cf. 37, 2. 108 *vinum si voles experiri duraturum sit necne.* cf. 112. 142 *vilici officia quae sunt.* or. II 11 *in Italiam Insubres terna atque quaterna milia succidarum advehere.* ib. 21 *Lucum Dianium in nemore Aricinio Egerius Laevius Tusculanus dedicavit.* orat. 58, 1 *vir cum divortium fecit, mulieri iudex pro censore est.* cf. ib. 2. Valerius Antias fr. 45 *velitis iubeatis, quae pecunia capta . . . . est, ... quod eius . . . ., uti de ea re.* cf. Weissenborn ad Livium XXXVIII, 54. Varro r. r. I 2, 25 *scribit cimices quem ad modum interfici oporteat.*

Inde sequitur, ut ea notio inprimis quae auctori caput est, in primo loco ponatur, saepissime vero omnino ea, de qua acturus est. Itaque Keilio l. c. (commentarii in Catonis de agri cultura librum) p. 32 non possum non assentiri, cum haec verba quasi titulos significat, qui argumentum indicent. — Atque eadem de causa omnis offensio nobis tollenda est, quam nescio an haec praebere possint:

292, 9 *eam provinciam quei volet magistratus exigit.* Hoc *quei volet* nomini praesumptum non intellegitur nisi sua vi fungi concedis. cf. 293, 19 *ad iudicem, in eum annum quei ex h. l. [factus] erit, in ious educito.* ib. 58 *quei ex] hace lege condemnatus erit, ab eo quod quisque petet.* cf. legis Siliae de ponderibus (Wordsworth l. c. p. 273) *eum quis volet magistratus multare. . . liceto.* — His simile existimo illud tabulae Bantinae oescae v. 18, quod iam Kirchoffio, das Stadtrecht von Bantia, Berlin 1853, Nordeno l. c. p. 181 adn. I mirum fuit: *ionc svaepis herest, meddis moltaum licitud.*

Ex eadem ratione, qua huc usque usus sum, non minus collocatio nominum cognationis, quae cum titulis componuntur, nobis ducenda est: 96 *L. Aemilius Lucii filius imperator.* 97 *Marcus L. f., S. Postumius L. f. consules.* 101 *M. Mindios L. fi., P. Candellios Va. fi. aediles.* cf. 293, 74. — Primo igitur loco cognationes significantur, quod maiore vi visae sunt, tum magistratus. — Contrarium modum primum apud Calpurnium Pisonem inveni fr. 36: *consules M. Aemilius M. filius, Lepidus C. Popilius II absens.* — Titulum solum semel praepositum vidi 295, 81 *regis Masinissae.*

Cognomen non maioris momenti quam tituli erat, cum legum auctores non recusarent illud a nomine proprio dirimere. cf. 32 *L. Canoleios L. filius fecit Calenos.* 125^b *M. Folvius M. f. Ser. n. Nobilior.* cf. 129. 268. 291. 294, 1. 299. Idem in omnibus legibus observavi.

Si cognomen et magistratus cumulantur, sic ponuntur: *Domitio Cn. f. Athenobarb. cos.* 302, 17.

Iam singulorum generum verborum collocationem contemplemur

I. Adiectivi, (numeralis), adverbii.

Earum notionum significationes, quae in animo auctoris sibi affines colligataeque sint, etiam in pronuntiatione propinquitatem retinere supra demonstravi. Ita nobis inprimis omnia inquirenda sunt, quae substantivo attributa sunt. Quaeritur, num haec in prisco sermone dirimantur ac quot verba intericiantur. In legibus XII tabularum ac S. C. de Bacchanalibus diremptionem nullam esse iam Norden l. c. p. 179 sq. disseruit. Deinde 291 *semitas in oppido omnis.* 293, 52 *in eos ceteros singulatim iu[dices versus ostendi].* 294, 11 *inde alter trans viam Postumiam terminus.* 295, 86 *quae vectigalia in Africa publica.* cf. 309 II 35. Cato de a. c. 14, 2 *clatros in fenestras maioris bipedalis X.* cf. 38, 1. 20, 1 *circumfigi oportet bene.* 37, 5 *ligna in caminum ficulnea.* cf. 38, 1. 45, 1 *beneque terra tenera siet.* cf. 75. 73. 157, 1, 11. 88, 1 *amphoram defracto collo puram impleto.* 107, 1 *sapae congios VI quam optimae infundito.* cf. 127, 1. 110 *testam demittito in dolium infimum leniter.* cf. 160. or. VII, 5 *mons e salo mero magnus.* IV, 7 *operam rei publicae fortem atque strenuam.* — ad M. filium p. 82, 3 (Jordan) *tertia e castris eductio.* Fabius Pictor fr. 4 *aequali editorum numero.* Calpurnius Piso fr. 27

ad collegam venisse visere aegrotum. Cornelius Sisenna fr. 10 *ad unam belli faciendi viam.* cf. 39. — Praetermitto eiusdem fr. 42, 45, 83, in quibus divisionem rhythmici causa effectam esse Norden l. c. p. 180 demonstrat. — Scipio Africanus maior p. 7 *victoriam vobis peperit insperabilem.* C. Laelius Sapiens p. 175 *neque tanta diis immortalibus gratia haberi potest.* Caecilius Metellus Numidicus p. 275 *tanto vobis quam mihi maiorem iniuriam.* — 275 *suma af Capua Regium meilia* hic me ponere, ut olim volui, indicis C. I. L. I p. 596 confirmatus, in quo *suma* sub *summus* enumeratur, iam vetat Catonis sermo, cui quin id vocabulum substantivum sit, non dubito: cf. de a. c. 10, 1 *vilicum vilicam . . . . subulcum I opilionem I summa homines XIII.* ib. 18, 3. cf. Varro l. l. V, 142.

Respicientibus ad singula nobis hoc statuendum esse censeo: auctores vetustiores substantivum et adiectivum ne maiore spatio dirimant, ut fere fit, vitant. Hac re cum Nordeno l. c. p. 179 facio. Ita plurimum unum vocabulum interiectum esse observamus. Neque de illis locis verba faciam, quibus de duobus verbis insertis, cum quasi unam notionem efficiant, agitur. Contra quantum spatium fieri licuisse nobis iudicandum sit haec demonstrant: 293, 15 *eosque viros quos ex h. l. legerit, is pr. omnes in taboleis . . . . scriptos in perpetuo habeto.* 295, 74 *quo pro agro loco satis ex h. l. arb. pr. supsignatum non erit.* cf. 311 II 35, 40. Cato de a. c. 10, 1 *asinus ornatos clitellarios qui stercus vectent, tris.* 10, 4 *dolia quo vinaceos condat decem.* 14, 2 *pilam ubi triticum pinsat, unam.* 41, 2 *obliquum inter sese medullam cum medulla libro conligato.* 156, 2 *alvum si voles deicere superiorem.* Cornelius Sisenna fr. 73 *inermos armati, impeditos expediti sine ullo suorum vulnere cunctos interficiunt.* C. Titius p. 204 *nulla apud me fuit popina.* C. Sempronius Gracchus p. 231 *nulla est in angiportu amphora.* Caecilius Metellus Numidicus p. 275 *quanto probi iniuriam facilius accipiunt.* — ib. *tanto ille vobis quam mihi peiorem honorem habuit.* tab. Ig. IV, 18 *inunek vesteša persuntru supu eresle Hule sevakne . . . . purtuvitū.* id. 19, 22. VII A 3 *fondlire abrof trif fetu heriei rofu, heriei peiu.* VII B 1 *erec sveso fratrecate portaiia sevacne fratrom Atiersio descenduf.*

Iam aliqua gerundiva, quae huc referenda sunt: 309 II 32 *quam legem portorieis terrestribus maritumeisque Termenses maiores Phisidae capiundeis intra suos fines deixserint.* 312, 50 *vieis in urbem purgandeis.* ib. 51 *vieis extra propiusve urbem Romae passus purgandeis.* cf. ib. 70. ib. 58 *aedium sacrarum deorum immortalium caussa aedificandarum.*

Sic primum quidem enuntiationem relativam interponere neque Cato neque leges recusant. Tum praeter illam in 293, 15 etiam subiectum attributo praepositum est. Deinde 295, 74 duas diversas notiones interiectas habemus, quamquam utramque et cum adverbio *satis* et cum verbo *supsignatum* artius cohaerere non nego. Non idem iudico de Catonis de a. c. 41, 2 ubi qua ratione *inter sese* cum

obliquo libro magis coniunctum sit quam cum verbo conligato non video. Hic igitur mea quidem sententia liberius attributum a nomine dirimitur. Confirmor vero ceteris locis: Catonis de a. c. 112, 1. Cornelii Sisennae fr. 33. C. Titii p. 204. C. Sempronii Gracchi p. 231. Metelli Numidici p. 275. — Itaque Nordeno l. c. p. 180 adn. II: Catonem non plus una notione intericere — non assentiri possum.

Varronis haec mihi enotavi: l. l. V, 7 *ostendit, quemadmodum quodque poeta finxerit verbum.* 43 *quod commune Latinorum ibi Dianae templum sit constitutum.* cf. 38. 52. 64. 73. VII, 75 *possunt triones dicti, septem quod ita sitae stellae.* VIII, 5 *duo igitur omnino verborum principia.* cf. 21. IX, 4. *ib. 32 quis est tam tardus qui illas quoque non animadverterit similitudines.* cf. 94. 103. X, 72 *neque vocis similitudo ad has duplicis quas in loquendo quaerimus analogias verborum . . . . satis est.* r. r. I 2, 9 *quod nullus in eius fundo reperiri poterat stolo.* — Orestes vel de insania, apud Gellium XIII, 4: *malum mihi prorsus illa magnum dabit.* cf. r. r. III 10, 1 *horum greges Scipio Metellus et M. Seius habent magnos aliquot.* — Varro igitur quamquam Ciceronis maiorem illam libertatem in attributo collocando non saepe adhibet, tamen aliquantum ultra legum et Catonis dicendi usum progressus esse mihi videtur. Qua de causa in medio huius rationis grammaticae gradu non minus quam multarum aliarum eum esse statuendum mihi est.

Quae de attributo aut postposito aut praeposito observavi afferam hac tabula:

	Prae- positum	post- positum		Prae- positum	post- positum
XII tab.	4	10	tab. Ig. I	31	55
inscr. 19	0	1	tab. Bant. osc.	8	12
97	1	7	Cato de a. c. prooe.	3	6
275	0	5	cap. 1	12	11
292	3	6	- 3	3	20
293	23	41	- 11	0	37
296	0	4	- 10	0	26
295	18	37	- 39	0	7
306	3	27	- 76	3	16
307	7	16	- 156	6	15
309	1	8	Cato or.	47	42
310	2	1	- orat. I—X	31	21
311	1	6			
312	17	45			
	<hr/> 80	<hr/> 214			

His numeris iam satis doceri puto, quanto antiquissimis temporibus adiectivum postpositum praevaleat. In formulis quibusdam

semper sequitur: *dolò malo, in diebus proxumeis* et legum et tabulae oscae. Si vero in simili formula *sine malo pègulatu* 293, 69. 307, 6 praesumptum videmus, sequitur, ut proprium verborum pondus non solum illa collocatione effici nobis iudicandum sit. Quae sententia illis Catonianis confirmatur, ubi ad idem nomen eiusdem enuntiationis adiectivum modo ante modo post ponitur: de a. c. 1, 6 *campus frumentarius, septimo silva caedua, octavo arbustum, nono glandaria silva.* cf. 1, 3. 93 *ad arborem maxumam urnam commixti sat est, ad minores arbores pro ratione indito.*

Deinde apud auctores optimos quaedam adiectiva substantivi vi functa veluti medius, summus, infimus (cf. *summus mons* = *Spitze des Berges*) anteponi notissima res est. Contrarius vetustioris sermonis usus est: 294, 10 *inde flovio Procuberam deorsum usque ad rivom Vinelascam infimum* — ubi *infimum* non pro aliis rivis intellegendum est, cum non nisi de uno rivo Vinelasca agatur, sed *infima pars*; at posterioris aetatis scriptores dicerent *ad infimum* r. V. cf. ib. 14, 16, 19. 306, 10 *in eo pariete medio.* cf. 306 II 12.

Cato de a. c. 40, 3 *surculum . . . eum primorem praecacuito.* 72 *pice liquida cornua infima unguito.* cf. 110. 113, 2. Varro l. l. V, 52 *collis latiaris sexticeps in vico instelano summo . . . . est.* cf. 111. sat. 512. Scipio Africanus minor p. 185 *per vineas medias.* Contra iam illum Ciceronis aetatis usum praebent Cassius Hemina fr. 37 *in media arce.* Cornelius Sisenna fr. 59 *et prope mediam ad finem ripae pervenerant.* Varronis Gallus de admirandis, cuius Macrobius III 15, 8 haec tradidit: *in Sicilia quoque manu capi murenas flutas, quod eae in summa aqua prae pinguitudine flutantur.* — antiq. rer. div. XIV apud Gellium XVI, 17 (cf. Merkel l. c. p. CLXXXVI) et antiq. rer. hum. XVI apud Gellium III 2, 2 = Macrobius I 3, 2 (cf. Leipzig. Studien V p. 122.).

II. Genitivi substantivi.

97, 29 *si quid ibei sacri est.* 293, 9 *quoniam eorum ex h. l. ante k. Sept. petitio erit.* cf. ib. 41, 58. 293, 9 *eius haec lege nihilum rogato.* cf. 295, 34, 36. 309 II 31. 312, 52. 295, 6 *quod quoieique de eo agro agri locei.* cf. ib. 95. 309 II 23 *quodque quibusque in rebus loceis agreis aedificiis oppideis iouris.* 312, 39 *quantum quoieique ante aedificium viae.* cf. 19, 97, 107, 125, 141. 312, 83 *queiquomque in municipiis coloneis praefectureis foreis conciliabuleis civium Romanorum.* Cato de a. c. 58 *salis unicuique in anno modium satis.* 114, 1 *quantum putatis ei rei satis esse vini.* cf. 145, 3. 149, 2 (bis). 156, 2. 157, 1. or. V, 1 *ne quid in consulendo advorsis eveniat.* orat. IX, 1 *quod illos bono genere natos, magna virtute praeditos opinamini animi habuisse.* Coelius Antipater fr. 45 *septuaginta lictoris domum deportavisse fascis.* Claudius Quadrigarius fr. 20. *cum tantus . . . . . arabo penes Samnites populi romani esset.* tab. Ig. III 6 *puðe fratri mersus fust kumnakle.* V B 17 *Casilate dirsans*

herti frateer Atiersiur . . . . . pelmner sorser posti acnu vef XV. Varro l. l. V, 9 anima quae flatur omnium apparet. cf. VIII, 16. sat. 484 alteram viam deformasse Carneadem virtutis. — antiq. rer. div. II apud Servium ad Aen. I 382 (cf. Merkel l. c. p. CXIII) Veneris eum per diem cotidie stellam vidisse. Ex his exemplis videmus genetivum non solum partitivum, cuius plurima sunt, sed etiam possessivum et subiectivum ab eo nomine, ex quo pendent, saepe dirimi, aliquando etiam maiore verborum ambitu.

III. Verbi finiti.

De collocatione verbi finiti Ziemer l. c. p. 50 docet: *Tradition war es im Sanskrit und Latein, das Verbum ans Ende des Satzes zu stellen. Man bildet Sätze nach dem Muster eines gewissen Satztypus, der als Abbild der gehörten Sätze unserer Seele vorschwebt, z. B. Scipio Carthaginem delevit. Sagt der Römer aber, delevit Carthaginem Scipio, so sind die Motive dieser occasionellen Wortstellung zu ermitteln, und nach Dellbrück wird meist das stärker Betonte an die Spitze des Satzes treten. — Huius sententiae prior pars antiquissimo praeter illam fefaced-inscriptionem, quae vocatur monumento XII tab. comprobatur, cum illic verbum finitum fere ultimo loco positum sit. Neque minus verbo anteposito propriam gravitatem effici concedo illi his locis I, 9 com peroranto ambo praesentes. II, 2. III, 3. V, 3. VII, 16 quamquam hic non habeo quod liqueat. VIII, 22. cf. Cato de a. c. 6, 4 nam convenit harundinetum cum corruda. — XII tab. VI, 1 cum nexum faciet mancipiumque. — Hic coniunctio que ipsa artius vinculum duarum notionum significat. Verbum cum interiectum non postpositum sit, eo duabus illis eodem modo proprium exprimitur. Itaque pugnandum mihi est contra Nordenum l. c. p. 180: ebenso scheint die bei Cicero so beliebte Zwischenstellung eines zu zwei Begriffen gehörigen Verbum der alten Sprache fremd zu sein. — Deinde vetustissimas dedicationes reputa: Manios med fefaced Numasioi. 19 Duenos med feced en manom. cf. 116. 118. 127 Cn. Afranius magister donum dat Taniae Detrone. cf. 291, 16. — Hic verbi notionem maiorem esse persona, cui aliquid dedicetur, apparet. 275, 2 hince sunt Nouceriam melia JI — nescio an enumerandi ratione effectum sit. Contra 275, 14 ut de agro poplico aratoribus cederent paastores — non nisi libertate quadam auctor usus esse mihi videtur; aut etiam hic statuendum est auctori caput fuisse aliquem cessisse, hunc autem (paastores) quasi additamenti causa significatum esse. cf. 291, 13 censorem fecere bis. cf. 312, 145. 302. 305. tab. Bant. osc. v. 5 deivatud sipus comenei perum dolom mallom. cf. ib. 11, 15, 20, 21, 25. — Notiones verbum secutae quasi explicationes adduntur. tab. Ig. IA 21 preveres Vehiies tref buf kale-đuf fetu Vufune Krapuvi ukriper Fisiu. cf. 15, 25, 28. VI A 59. — Legum cf. deinde 293, 10, 20. 298. 300. 302. Cato de a. c. 5, 1 haec erunt vilici officia. — In his quattuor proximis verbum ab ultimo*

loco retractum esse videtur, ut alia notio illic posita sua vi afficeretur. cf. Holtze l. c. II p. 218. In verbo finito igitur collocando magnam varietatem deprehendimus, quae sicut multa alia ex illa vetustioris sermonis indole ad notiones pro animi motione pronuntiandas explicanda est.

Verbi finiti a nomine praedicativo dirempti haec videamus: 19 *nei ted endo cosmis virco sied.* 293, 15 *omnis in tabulis puplicis scriptos in perpetuo habeto.* cf. ib. 26. 295, 26 *quod . . . . impulsum itineris causa est.* 306 III 1 *locumque purum pro eo opere reddito.* 311 II 33 *obligatumve se eius rei noxsaeeve esse.* cf. 312, 54. Cato de a. c. 2, 5 *ubi ea cognita aequo animo sunt.* Varro l. l. VI, 1 *atque si qua erunt ex diverso genere adiuncta.* cf. 92. VII, 2. antiq. rer. hum. I apud Gellium XIII, 17 *Praxiteles qui propter artificium egregium nemini est paulum modo humaniori ignotus.* —

Ergo spatium divisionis non plus duabus notionibus complectitur.

IV. Pronominum.

In antiquissimis votis italicis, quorum gravitas pietasque summa verecundia nos afficit, ut *faveamus linguis*, nativam simplicemque sentiendi rationem admiramur, quae eum qui oret se primo deorum tutelae commendare non vetet. Ab altera parte inde sequitur, quantum e prisco more Italicorum patris familias auctoritas valuerit. Cato de a. c. 139 *uti sies volens propitius mihi domo familiaeque meae libereisque meis.* ib. 141, 2, 3. cf. or. V, 7 *obiectantes quod mihi et liberis meis minime dici velim.* orat. I, 10 *mihi atque classi obviam fiunt.* — carm. evoc. apud Macrobius III, 9 *veniam a vobis peto, ut vos . . . . mihique populoque romano militibusque meis praepositi sitis.* — ib. *ut me meamque fidem imperiumque legiones exercitumque nostrum . . . . bene salvos siritis esse.* tab. Ig. VI A 5 *mehe, tote Iioveine, esmei stahmei.* cf. VI B 51. Buecheler l. c. p. 45 comparans Scipionis verba apud Livium XXIX 27, 2 et 4 *mihi populo plebique romanae.* XXXI 7, 15 *mihi senatui vobisque* — addit: *at enim cultiora ac delicatiora veniunt saecula: in fratrum Arvalium actis a Tiberio ad Domitianum mihi magister extremum dicit, postea non dicit usquam.* — In legibus latinis simile quicquam non inveni. De accusativo pronominis personalis in structura accusativi cum infinitivo usurpato Buecheler Musei Rhen. XXXIII p. 27 sq., Norden l. c. p. 181 adn. I dubitaverunt, num subiectum (cum nomine praedicativo) ab infinitivo dirimi possit. Agitur autem de hoc loco votivae tabulae oscae (cf. inscriptionum italicarum infer. dialect. ed. Zvetaieff n. 129): *svai nep, avt svai tiium idik fifikus pust eis* (suppletur infinitivus notione facere). Eadem autem ratione verbum finitum interiectum praebet XII tab. VIII, 22 *qui se sierit testarier* — quamquam illic iam nomen praedicativum accedere me non fugit. cf. Cato orat. X, 2 *quantoque suam vitam superiorem atque ampliorem atque antiquiorem animum inducent esse quam innoxiiorem.*

Pronomen relativum in dialecto osca saepius a nomine longius abest: tab. Bant. osc. v. 8 *pis pocapit post exac comono hafiest meddis*. cf. ib. 12, 18, 26. tab. Ig. VI A 26 *persei ocre Fisie pir orto est, toteme Iovine arsmor*. cf. ib. 46, 36. VI B 29. — Latinarum legum memoriam repeto neutrius generis relativi cum genetivo nominis coniuncti, cum ea structura saepissime utantur. Hic addo 294, 39 *quem quisque eorum agrum possidebit*. 295, 88 *quod in eis agris pequs pascetur*. 307, 35 *quam in quisque decuriam*. cf. ib. 37, 41. II 6.

V. Particularum.

quominus qui ortum sit, satis persequi possumus. Nam prior pars quo antiquissimis temporibus non aliud erat nisi qua re, dico non tam coniunctionis vi fungebatur quam pronomen sentiebatur. Quod docet 309 II 10 *neive facito, quo quis eos milites introducat quove ibei meilites hieiment* — quae verba sic explico: *neive facito* ullam rem, qua . . . . cf. 295, 88 *neive* . . . . *scripturae pecoris legem deicito quo* . . . . cf. ib. 20, 72. Atque huic sententiae iam eo fides additur, quod particula composita quominus initio ita divisa est, ut antiquior vis servata videatur. Sic tab. Bant. osc. v. 10 *nep fefacid pod pis dat eizac egmad mins deivaid*. 293, 71 *neive facito, quo quis eorum minus ad id iudicium adesse possit*. — Sine dubio *minus* hic suam vim retinuit. Id quod comprobatur illis locis, quibus pro *minus* magis adhibetur 293, 74 bis. 295, 12. 312, 117, 159. 309 II 15 *neive imperato, quo quid magis iei dent*. cf. 311 B 17. — Neque ita causa caret, si ex verbis omnis generis hae particulae pendent, velut a facere, rogare, clausum habere, defendere, imperare. Quanto pauperior posteriorum sermo legibus suis constitutus, qui pro duabus formis unam quominus condiderit, qui duas partes arto vinculo coniunxerit (quamquam sic iam lingua legum), qui usum eius ad certa verba restrinxerit.

Ne particula aut verbo praescribitur, ut saepe in lege XII tab. I 3 *arceram ne sternito*. cf. VI, 9. X, 1. X, 2 *hoc plus ne facito; rogam ascea ne polito*. 293, 35 *is praetor ei moram ne facito*. 295, 42 *sed fraude sua nei iurato*. 311 I 1 *id ratum ne esto* cf. II 20. Cato de a. c. 4 *familiam ne siveris peccare*. ib. 5, 2 *familiae male ne sit, ne algeat* — saepius. cf. 61, 1. 93. Varro l. l. VI, 16 ex vetere quadam lege: *vinum novum ne vehatur*. 74 *vadem ne darent*. — ib. *vadem ne poscerent*. tab. Bant. osc. v. 8 *izic eizic zeicelei comono ni hipid*. cf. v. 14, 17, 29. tab. Ig. IV, 33 *edek ures punes neidhabas* cf. quae Buecheler disserit l. c. p. 171. cf. legum dubiarum quae feruntur regiarum (Wordsworth l. c. p. 253, Bruns l. c. p. 1) § 2 *vino rogam ne respargito*. § 3 *pellex aram Iunonis ne tangito*. —

Similiter uti apud Catonem de a. c. 2, 6 *reliqua quae sint, uti compareant*. cf. 7. Varro l. l. VI, 21 *is cum eat, suffibulum ut habeat*. — Cato aliquando pro sua loquendi libertate vetare pergit per et ne pro neve, quod sic ne verbo propius maius pondus affert: de

a. c. 1, 1 *neve opera tua parcas visere et ne satis habeas.* ib. 5 *videto, quam minimi instrumenti sumptuosusque ager ne siet.* cf. 32, 2.

Aut n e pronomini praescribitur: 19 *nei ted endo cosmis virco sied.* 97, 4 *nei quis eorum Bacanal habuisse velet.* ib. 19 *ne quisquam* — saepius. tab. Bant. osc. v. 25 *ne pim pruhupid.*

Aut comparativo: XII tab. III, 3 *pondo ne maiore.* — 97, 22 *ne minus trium noundinum.* Cato de a. c. 5, 2 *ne plus censeat sapere se.* cf. 113, 2. 161, 2. — Omnibus his rationibus collocandae ne particulae eadem causa est: ei notioni annectere, quam auctor prae ceteris negaturus est.

De promiscue adhibitis negationis formis ne, non, nec, quarum haec inprimis XII tab. amant, neque Varro repudiat cf. l. l. X, 54, Holtze l. c. II 321 sq. planius disseruit.

Que denique, qua particula coniunctiva prisca auctores longe plurimum utuntur, Cato aliquando singulariter secundo verbo affigere videtur: de a. c. 143, 2 *coronam in focum indat, per eosdemque dies . . . . supplicet* — pro *perque.* cf. 153. An etiam hic praepositio quasi secundario momento sentitur ita, ut cum nomine unam notionem efficiat?

Iam breviter agam

De Ciceronis legibus.

Cicero ipse de legibus illis, quas Platonem imitatus quasi specimina fictas optimae rei publicae formae adiunxit haec promittit: leg. II 7, 18 (ed. Vahlen, Berolin. 1883) *legum leges voce proponam* — quae ipse sic explicat: *sunt certa legum verba, neque ita prisca ut in veteribus XII sacratisque legibus, et tamen quo plus auctoritatis habent, paulo antiquiora quam hic sermo est: eum morem igitur cum brevitate, si potuero, consequar.* — Ut ipse verbis inprimis priscum legum habitum effingi putavit, sic viri docti ea inquisiverunt, quae Cicero arcessiverit et quocum iure usurpaverit. Et hoc studium inprimis praeter Buechelerum et Vahlenum H. Jordan subiit: krit. Beiträge zur Geschichte der lat. Sprache, Berlin. 1879 a. p. 225. Qui cum formas et verba doctrina atque ingenii acumine illustraverit, nostram quaerendi viam fere non intravit. Ego autem, priusquam de imitatione ipsa iudicem, singula afferam, quae cum priscarum legum sermone congruentia invenerim.

Quod ad sententias inter se coniunctas attinet, aut ἀνυδέτωσ Cicero struit, ut II 8, 19 *ad divos adeunto caste. pietatem adhibento, opes amovento. qui secus faxit, deus ipse vindex esto.* II 8, 22 *sacrum sacrove commendatum qui clepsit rapsitve, parricida esto. per iurii poena divina exitium, humana dedecus. incestum pontifices supremo supplicio sanciuonto.* III, 3, 8 *militiae summum ius habento, nemini parento, ollis salus populi suprema lex esto.* cf. III 3, 9 — aut πολυκυνδέτωσ, inprimis sicut priscae leges coniunctione que annectit, ut II 8, 19 *Ferius iurgia amovento, easque in famulis operibus pa-*

tratis habento; idque ut ita cadat in annuis anfractibus descriptum esto. certasque fruges certasque bacas sacerdotes publice libanto: hoc certis sacrificiis ac diebus, itemque alios ad dies ubertatem lactis feturaeque servanto; idque ne committi possit . . . . cf. III 3, 7. Ceterum de hac dicendi varietate iam Jordan l. c. p. 250 rectum adnotavit.

Tum copiam verborum veluti his assecutus est II 8, 21 *quaeque augur iniusta nefasta vitiosa dira deixerit, inrita infectaque sunt*. — ib. *prodigia portenta*. II 9, 22 *clepsit rapsitve*. III 3, 6 *ius ratumque*. III 3, 11 *promulgata proposita*.

Ἀκούδεται verborum multa exstant: II 8, 21 *quaeque augur iniusta nefasta vitiosa dira deixerit*. cf. II 9, 21. 22. III 3, 6 *per populum multae poenae certatio esto*. cf. III 3, 7, 8, 9, 10 *creatio magistratum, iudicia populi, iussa vetita cum suffragio cosciscuntur*. III 4, 11 *promulgata proposita*.

Coordinatio casus: III 3, 9 *oenus ne amplius sex menses . . . idem iuris . . . teneto*.

Assimilationem praebent II 8, 19 *separatim nemo habessit deos* — agitur hic de perfecto ad vetandum adhibito. Verbi autem formam a perfecto ductam esse inter omnes, quantum video, constat cf. Neue, Formenlehre der lat. Sprache II p. 421. Schweizer-Sidler-Surber, Gram. der lat. Sprache I § 193, 3. — III 3, 6 *ni par maiore potestas populusve prohibessit, ad quos provocatio esto*.

Subiectum non significatur II 9, 22 *caute vota reddunto*. — ib. *popularem laetitiam in cantu et fidibus et tibiis moderanto eamque cum divum honore iungunto. ex patriis ritibus optima colunto*. quamquam dubium mihi est, num non multo antecedens *sacerdotes* hic supplendum sit. Contra prorsus deest II 7, 18 *ad divos ad-eunto caste. pietatem adhibento, opes amovento*. — ib. *privatim colunto delubra habento*. — Sic saepius.

Tum notio quae praevallet anteponitur III 4, 10 *ast quid erit quod extra magistratus coerari oesus erit, qui coeret, populus creato*.

Particula *ne* praescribitur verbo II 9, 21 *nocturna mulierum sacrificia ne sunt*. II 9, 22 *impius ne audeto placare*. III 3, 7 *probrum in senatu ne relinquonto*. cf. III 3, 9. III 4, 11 (bis).

Praescribitur pronomini II 9, 22 *praeter Idaeae matris famulos eosque iustis diebus ne quis stipem cogito*. cf. III 3, 9 bis. — Contra illum priscarum legum morem accurationis causa pronomem demonstrativum post antecedens relativum repetere, fere semper neglectum videmus cf. veluti II 8, 20 *quaeque quoique divo decorae grataeque sint hostiae providento*. cf. II 8, 21. III 3, 6. Uno loco illa antiquorum accuratione usus est III 3, 9 *plebes quos pro se contra vim auxilii ergo decem creassit, ei tribuni eius sunt*.

Iam ad singula respicientibus Ciceroni peculiarem legum morem et formarum fingendarum et verborum adhibendorum et verborum

sententiarumque struendarum plerumque cognitum fuisse nobis concedendum est. Hunc imitatus quamquam praeter simpliciora fere nihil effinxit,¹⁾ tamen graviozem illum habitum non numquam assecutus est. At ne quid nimis ab eo postulemus, monendum est illud, quod ipse satis perspicue professus est II 7, 18: *sunt certa legum verba neque ita prisca, ut in veteribus XII sacraeque legibus, et tamen quo plus auctoritatis habeant, paulo antiquiora quam hic sermo est.*

---

1) cf. Jordan l. c. p. 250 *nur mit schüchternen Hand hat Cicero einige wenige Eigentümlichkeiten der archaischen Orthographie und Formenbildung ausgewählt.*

Conspectus capitum.

	pag.
Praefatio	485
Cap. I. De copia verborum	487
Cap. II. Asyndeton	495
Cap. III. De coordinatione	499
I. singularum notionum	500
II. periodorum	506
Cap. IV. De attractione syntactica	513
I. de assimilatione formae	514
II. de adaequatione rei (structurae ad sensum)	517
Cap. V. De subiecto aut non significato aut mutato	521
Cap. VI. De collocatione verborum	523
I. adiectivi, (numeralis), adverbii	524
II. genitivi substantivi	527
III. verbi finiti	528
IV. pronominum	529
V. particularum	530
De Ciceronis legibus	531

71

**THIS BOOK IS DUE ON THE LAST DATE
STAMPED BELOW**

AN INITIAL FINE OF 25 CENTS

WILL BE ASSESSED FOR FAILURE TO RETURN
THIS BOOK ON THE DATE DUE. THE PENALTY
WILL INCREASE TO 50 CENTS ON THE FOURTH
DAY AND TO \$1.00 ON THE SEVENTH DAY
OVERDUE.

-4

NOV 26 1936

SEP 30 2007

+

Altenburg

A466

De sermone pedestri
Italorum vetustissimo
quaisint

YB 00379

Nov. 26, '36 Keane

~~NOV 16 1936~~

BERKELEY LIBRARIES

045917954

105273

THE UNIVERSITY

